

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Institut zvláštních zmocněnců a pověřenců
v systému OSN: historie, využití, funkce, kritika**

Simona Szabová

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

**Institut zvláštních zmocněnců a pověřenců v systému
OSN: historie, využití, funkce, kritika**

Simona Szabová

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Šárka Cabadová Waisová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, květen 2020

.....

Obsah

Úvod.....	6
1. Historický vývoj zvláštních zmocněnců a pověřenců	8
1.1. Kritéria pro výběr zvláštních zmocněnců.....	8
2. Role a využití zvláštních zmocněnců	9
2.1. Administrativa Generálního tajemníka OSN Trygve Lieho (Norsko): 1946-1953	11
2.2. Administrativa Generálního tajemníka OSN Daga Hammarskjölda (Švédsko): 1953-1961	13
2.3. Administrativa Generálního tajemníka OSN U Thanta (Barma): 1961-1971	14
2.4. Administrativa Generálního tajemníka OSN Kurta Waldheima (Rakousko): 1972-1981	16
2.5. Administrativa Generálního tajemníka OSN Javierera Péreze de Cuéllara (Peru): 1982-1991	18
2.6. Administrativa Generálního tajemníka OSN Butrus Butrus-Ghálího (Egypt): 1992-1996.....	20
2.7. Administrativa Generálního tajemníka OSN Kofiho Annana (Ghana): 1996-2006	23
2.8. Administrativa Generálního tajemníka OSN Ban Ki-muna (Jižní Korea): 2007-2016.....	24
2.9. Administrativa Generálního tajemníka OSN Antónia Guterrese (Portugalsko)	24
3. Případová studie vybraných úřadů zvláštních zmocněnců a pověřenců a jejich vztah k ostatním orgánům OSN.....	30
3.1. Kancelář pro sexuální násilí v konfliktu	30
3.1.1. Definice sexuálního násilí.....	31
3.1.2. Vedení úřadu.....	31
3.1.3. Akce OSN proti sexuálnímu násilí v konfliktu	32
3.1.4. Princip fungování	33
3.2. Kancelář pro děti a ozbrojené konflikty.....	34
3.2.1. Úloha zvláštního zmocněnce a jednotliví představitelé.....	35
3.2.2. Nástroje pro akci	39
3.2.3. Kampaně.....	40

3.2.4. Spolupráce	41
3.3. Kancelář pro prevenci genocidy a odpovědnost za ochranu	42
3.3.1. Činnost úřadu	43
3.3.2. Zvláštní poradce po prevenci genocidy	43
3.3.3. Zvláštní poradce pro odpovědnost za ochranu	46
Závěr	47
Cizojazyčné resumé	48
Seznam použité literatury a zdrojů	49

Úvod

Institut zvláštních zmocněnců a pověřenců představuje takzvané ad hoc těleso tvořené personálem mezinárodních úředníků, kteří jsou odpovědní Generálnímu tajemníkovi (GT). K vytvoření tohoto institutu došlo, jelikož GT potřeboval někoho, kdo by ho zastupoval mimo ústředí OSN. Zvláštní zmocněnci jsou považováni jako náhradníci GT, konkrétně představují rozšíření jeho osoby, a konají to, co by GT chtěl a mohl udělat, kdyby byl osobně přítomen (Puchala 1993: 83). Jsou zvoleni na základě článku č. 101 Charty OSN (United Nations: nedatováno).

K jejich nominaci může dojít dvěma způsoby. V prvním případě Generální tajemník jmenuje zvláštní pověřence na příkaz jednoho z hlavních orgánů OSN, zatímco ve druhém případě je zvláštní pověřenec vybírán a následně jmenován z vlastní vůle Generálního tajemníka. Tyto osoby pocházejí většinou z řad personálu Sekretariátu nebo z odborníků mimo organizaci OSN (Gordenker 2005: 44).

Jejich úlohou je plnit různé politické a mírové úkoly, na které je GT jmenoval. V rámci mírových úkolů, pracují v konfliktních situacích, kde tvoří jakýsi spojovací článek mezi Generálním tajemníkem a místem operace – jsou takzvaným třetím neustranným aktérem konfliktu. V rámci své funkce shromažďují informace a následně podávají zprávy o nastalé situaci. Vedou mírové debaty a jednání se stranami konfliktu, ve kterých se snaží zmírnit emoce ohledně daného sporu. Objasňují situaci, brání vzniku případných nedorozumění a navrhují řešení (Rivlin – Gordenker 1993: 85). Co se týká politických úloh, zmocněnci a pověřenci se zde zabývají transregionálními a nadnárodními otázkami, které se týkají témat jako jsou sexuální násilí v konfliktu, násilí na dětech, děti v ozbrojeném konfliktu, snižování rizika katastrof, změna klimatu anebo migrace (tamtéž).

Téma jsem si vybrala, jelikož si myslím, že je důležité a zatím nebylo více rozebíráno. Většina studií a publikací se více zaměřuje na OSN jako takové, případně jednotlivé orgány. Mým cílem je zpracovat ve své bakalářské práci výzkumné otázky, které budou zaměřené na prozkoumání a zpracování institutu zvláštních zmocněnců

v systému OSN. Konkrétně, na jakém principu zvláštní zmocněnci a pověřenci fungují. Zdali docházelo k nějakým historickým proměnám. Proč generální tajemníci používali mocněnce a pověřence. Co je pro zvláštní zmocněnce a pověřence typické, tj. jakou roli hrají a co je to za lidi.

První část práce bude zaměřena na analýzu historického vývoje, kdy toto ad hoc těleso vzniklo a za jakým účelem byl institut vytvořen. Jaká jsou kritéria pro výběr zmocněnců a pověřenců. Popíšu jejich roli a využití. Uvedu jednotlivé generální tajemníky a některé jejich zvolené úředníky, konkrétně představím, o jaké osobnosti se jednalo, a na jaký úkol byli pověřeni.

Ve druhé části své práce se zaměřím na analýzu vybraných případových studií. Konkrétně se budu zabývat třemi úřady vedenými zvláštními zmocněnci, a to kanceláří pro sexuální násilí v konfliktu; pro děti a ozbrojené konflikty; pro prevenci genocidy. U těchto úřadů budu zkoumat, jak fungují, kdo úřad představuje a jaká je jejich činnost. Nakonec v závěru uvedu shrnutí celé bakalářské práce, čímž dosáhnu svého cíle. Zodpovím své výzkumné otázky.

Ve své bakalářské práci budu využívat zejména oficiální stránky OSN, texty generálních tajemníků. Jako další zdroj informací bude použita cizojazyčná odborná literatura, články z odborných časopisů a relevantní internetové zdroje.

1. Historický vývoj zvláštních zmocněnců a pověřenců

První zvláštní zmocněnci se objevují krátce po vzniku OSN, když je oficiálně zvolen první generální tajemník Trygve Lie. Jejich funkce vznikla z praktických důvodů, jelikož generální tajemníci potřebovali někoho, kdo by za ně mohl jednat a zařizovat záležitosti na stejné úrovni, v případě, že sami nemohli být přítomni (Fröhlich 2013: 232).

Historický vývoj zvláštních zmocněnců a pověřenců byl určován změnami v politickém prostředí. Do 90. let byli většinou zvláštní zmocněnci zapojováni do mezistátních válek, kde sehrávali roli takzvané třetí strany. S koncem studené války byly mezistátní války stále více nahrazovány vnitrostátními konflikty, které naléhaly na OSN, aby zdokonalit své nástroje pro řešení hrozeb pro mír a bezpečnost.

Od 90. let také začalo docházet více ke globalizaci a začaly se více objevovat nové výzvy a problémy. Objevil se prostor pro řešení tematických otázek, které narušují mezinárodní mír a bezpečnost. Z tohoto důvodu vzrostl i počet jmenování zmocněnců. Nejvíce zmocněnců měl generální tajemník Kofi Annan.

1.1. Kritéria pro výběr zvláštních zmocněnců

Generální tajemník si vybírá často za své zvláštní zmocněnce a pověřence osoby z řad svých spolupracovníků nebo z míst, kde se jejich kariéra protíná. GT mají tendence si vybírat osoby, které osobně znají a mohou se na ně spolehnout. Jsou takzvanými „přáteli generálního tajemníka“.

Nicméně osoba, která se stane zvláštním zmocněncem GT musí splňovat určité podmínky, které jsou na tento post stanoveny. První z nich je mít minimálně 20 let příslušných odborných zkušeností, včetně alespoň 5 let na vedoucí a reprezentativní pozici v oblasti konfliktu, po konfliktu, udržování míru, budování míru nebo mít zkušenosti v oblasti řízení správy, mediace nebo vyjednávání na národní nebo mezinárodní úrovni. Dále by měl jedinec prokázat znalosti v oblasti usmiřování a řešení

konfliktů, udržování míru, lidských práv, právního státu anebo správy věcí veřejných (OSN: nedatováno_a).

Měl by projevit vůdčí zkušenosti se strategickou vizí a osvědčené dovednosti mezivládních, mezinárodních nebo nevládních z organizací, případně z nadnárodní organizace, která spadá do soukromého sektoru. Dále je nezbytná vysoká úroveň emoční inteligence, spolu s politickou bystrostí a diplomatickými dovednostmi. Také jsou vyžadovány vynikající komunikační schopnosti. Měl by být schopen vybudovat si důvěru a konsenzus mezi zúčastněnými stranami, aby mohl rozvíjet partnerství na místní, celostátní nebo regionální úrovni a vytvářet tak příležitosti, které by podporovaly procesy vedoucí k míru a bezpečnosti (tamtéž).

Musí se zavázat vůči hodnotám a hlavním zásadám OSN, včetně osobní integrity. Je povinen dodržovat lidská práva a závazky s nimi spojené. Také je nutné prokázat kulturní i genderovou citlivost, schopnost pracovat v multikulturním týmu a navazovat tak harmonické efektivní pracovní vztahy nejen uvnitř organizace ale i mimo ni (tamtéž).

Kromě výše sděleného, musí jedinec znát systém OSN včetně činností na udržování míru, humanitárního rozvoje a cílů udržitelného rozvoje. Je vyžadována vysoká znalost angličtiny a dalšího úředního jazyka (zejména francouzštiny, popřípadě arabštiny nebo španělštiny) (tamtéž).

2. Role a využití zvláštních zmocněnců

Role zvláštních zmocněnců a pověřenců je úzce spjata s generálním tajemníkem, jelikož jsou vysíláni do světa, aby GT zastupovali – jsou považováni za jeho „oči a uši“, neboli fungují jako vyšetřovatelé a sledovatelé faktů, získané informace pak prostřednictvím zpráv podávají GT (Puchala 1993: 90).

Jejich role je vícerozměrná, to znamená, že jsou z části diplomatem a z části manažerem. Z tohoto důvodu jsou vyžadovány diplomatické dovednosti, které budou využity při vyjednávání, zprostředkování a budování konsensu nejen mezi stranami

konfliktu, ale také mezi širším okruhem aktérů mezinárodního uskupení, kteří jsou důležití pro mírový proces. Zároveň je důležité, aby jmenovaní zástupci GT byli schopni řídit misi, za kterou jsou zodpovědní (Fröhlich 2013: 235).

Co se týká jejich využití, byli doposud pověřováni buď když Rada bezpečnosti nebo Valné shromáždění požádali generálního tajemníka, aby vyslal svého zmocněnce k mezinárodnímu sporu, který ohrožuje mezinárodní mír nebo bezpečnost. Zmocněnec zde má za úkol pokusit se soupeřící strany posunout k mírovému ujednání a urovnání sporů. Sleduje vývoj situace na místě a poté podniká iniciativy, které vedou k vybudování důvěry pro následné řešení konfliktu. Toho se snaží dosáhnout diskrétním mediačním úsilím, případně vedením operace a koordinací činností, aby napomohl mírovému procesu, který povede k budování míru. Současně je cílem pomáhat předcházet opětovnému výskytu násilných konfliktů.

Zvláštní zmocněnci jsou převážně používáni pro úkoly související s nastolením, udržením a budováním míru. Jsou rozmístěni v terénu, kde většina z nich zastává roli prostředníka a jedná přímo se stranami, které jsou do konfliktní situace zapojeny, anebo plní roli koordinátora, který se stává vedoucím rozsáhlých, komplexních, multiorganizačních, mezinárodních misí (Sisk 2010: 238–239). Při řešení sporů přebírají roli třetí strany, prostřednictvím které mohou změnit chování sporných stran jen svou přítomností, usnadnit komunikaci – zejména v situacích, kdy emoce politických vůdců brání racionálnímu osobnímu jednání. Mohou objasnit skutečnosti týkající se dané situace, aby odstranili nedorozumění nebo nevědomost, jež byly zdrojem nepřátelství (Puchala 1993: 86). Na druhou stranu zvláštní pověřenci pracující často z ústředí, mají na starost úkoly, které se zaměřují na tematické otázky, jenž souvisí s lidskou bezpečností a lidskými právy, respektive s jejich problematikou. Jejich úlohou je zvyšovat povědomí o těchto problémech a rozvíjet k tomu příslušnou politiku. Spolupracují s vládami členských států, příslušnými agenturami a nevládními organizacemi po celém světě, aby bylo zaručeno, že problémům bude věnována náležitá pozornost a opatření (Fröhlich 2014: 186).

2.1. Administrativa Generálního tajemníka OSN Trygve Lieho (Norsko): 1946-1953

Trygve Lie byl přesvědčený, že kancelář generálního tajemníka hraje hlavní roli v rámci organizace jak v politické oblasti, tak i v administrativě. Zaměřil se proto na upevňování a rozšiřování politické moci své kanceláře. Využil probíhajících krizí a zajímal se o bezpečnostní otázky, které se týkaly Palestiny, Kašmíru, Berlínu nebo Koreji.

Jelikož se nemohl zúčastnit všech schůzí zvláštního výboru pro Palestinu, jmenoval v roce 1946 jako svého osobního zmocněnce pro zvláštní výbor OSN pro Palestinu **Victora Hooa**¹ (Fröhlich 2014: 173). Byl dosazen do čela Zvláštní komise OSN pro Palestinu² (UNSCOP). Jeho úkolem spolu s dalšími zástupci Komise bylo zjistit příčiny konfliktu mezi Židy a Araby v mandátní Palestině a navrhnout nejlepší řešení. Nakonec byla Palestina rozdělena na základě rezoluce Valného shromáždění OSN č. 181 na dvě území, konkrétně na arabskou Palestinu a židovský Izrael (Čejka 2007: 67).

Jeho druhým osobním zmocněncem se stal norský diplomat **Erik Colban**³, který tento post vykonával v období 1948–50, a zabýval se otázkou Kašmíru. Působil

¹ Victor Hoo, čínský diplomat, studoval práva na Institutu politických studií v Paříži a v roce 1918 získal doktorát z práva a politologie. Po ukončení svého vzdělání působil jako diplomat za čínskou delegaci ve Společnosti národů. V roce 1922 se stal druhým tajemníkem čínského velvyslanectví v Berlíně a po necelém roce se dostal na post vedoucího úřadu. V roce 1932 byl jmenován jako čínský zástupce v Poradním výboru Společnosti národů pro opium a další nebezpečné drogy (Hoo 1998: 10–12; 15–16; 24). V roce 1945 se jako čínský ministr zahraničních věcí zúčastnil konference v San Franciscu, kde byla navržena Charta OSN. Svůj poslední pracovní post získal v roce 1962, kdy se stal komisařem OSN pro technickou spolupráci a dohlížel na projekty pomoci v rozvojových zemích (The New York Times 1972).

² The Special Committee on Palestine – byla zřízena Valným shromážděním OSN v květnu 1947, poté kdy se Spojené království vzdalo svěřeného mandátu nad Palestinou.

³ Erik Colban, norský diplomat, absolvoval práva na univerzitě ve Stavangeru v Norsku. Poté působil jako advokát v Oslu. V roce 1903 se stal tajemníkem na Výboru zahraničních věcí na Ministerstvu zahraničních věcí obchodu, námořní dopravy a průmyslu. Před a během 2. světové války byl ambasadorem v Londýně. Následně ve Společnosti národů zastával funkci ředitele v Sekci menšin. V roce 1943 se stal členem Komise OSN pro válečné zločiny. Poté se v čele norské delegace podílel na přípravách na založení OSN a byl přítomen při první schůzi na Valné hromadě (Norsk Biografisk Leksikon: nedatováno).

v Komisi pro Indii a Pákistán (UNCIP⁴). Jeho úkolem bylo vést jednání mezi Indií a Pákistánem ohledně sporu o Kašmír. V lednu 1949 byla na území vyslána první skupina pozorovatelů (UNMOGIP⁵), měla dohlížet na aktivity obou armád a také stanovit demarkační linii (unmogip: nedatováno). Uzavřelo se příměří a linie byla vytyčena v místech, kde skončily boje a je dosud kontrolována. Nicméně spory opět vrůstají a vztahy mezi oběma státy se vyostřují (ČTK 2019).

Dalším zmocněncem GT se měl stát hrabě **Folke Bernadotte**⁶, ale ten získal mandát pro od Valného shromáždění OSN, aby jako zástupce OSN dohlížel na dodržování příměří, které nařídila Rada bezpečnosti OSN dne 29. května 1948 (Theobald 2015: 122). Jeho mandát začal od června 1948, kdy organizoval sledování příměří. Snažil se o zajištění udržitelnějšího řešení konfliktu, a proto vypracoval plán pro mír. Palestina v rámci dřívějšího britského mandátu se měla stát federací – židovská část by byla na území Izraele a arabská část by se skládala z Království transjordánu (dnešního Jordánu). Tento plán byl stranami odmítnut. Bernadotte začal pracovat na novém návrhu ohledně mírového řešení konfliktu, bohužel už ale neměl šanci ho předložit Valnému shromáždění OSN. Dne 17. září 1948 byl na něj spáchán atentát, když byl na cestě na jednání, které se konalo v Jeruzalémě (tamtéž).

GT Lie se rozhodl v ten samý den převzít iniciativu, aby podpořil úsilí OSN v Palestině a obrátil se tak na Radu bezpečnosti OSN s návrhem posláni depeše svému zástupci **Ralphu Bunchemu**, který doprovázel hraběte Bernadotteho na Blízký východ kvůli ustanovení míru v arabsko-izraelském konfliktu, aby převzal plnou moc za palestinskou misi. Rada bezpečnosti navržený telegram schválila a Ralph Bunche⁷ se

⁴ The United Nations Commission for India and Pakistan

⁵ The United Nations Military Observers Group in India and Pakistan

⁶ Folke Bernadotte, Švédský diplomat a hrabě z Wisborgu. Během druhé světové války působil jako místopředseda švédského Červeného kříže, získal tak mezinárodní síť kontaktů. V posledních měsících 2. světové války se mu podařilo úspěšně vyjednat s nacistickým režimem v Německu propuštění tisíců vězňů koncentračních táborů, jež byli poté transportováni do Švédska. Jednalo se o operaci bílých autobusů (The White Buses Operation).

⁷ Ralph Bunche, americký politolog a diplomat. V roce 1944 se zúčastnil konference v Dumbarton Oaks, kde probíhalo plánování vzniku OSN a v následujícím roce byl přítomen jako poradce americké delegace na konferenci týkající se Charty OSN. Sehrál zde důležitou roli při vytvoření a přijetí

tak stal zvláštním zmocněncem generálního tajemníka pro Palestinu. Prostřednictvím mediace se snažil vyjednat příměří ohledně sporu mezi Araby a Židy v Palestině, to se mu povedlo, byly podepsány dohody, které ustanovily mír. Za tento úspěch získal v roce 1950 Nobelovu cenu míru. Byl tak prvním Afroameričanem, který toto ocenění získal (united nations: nedatovánob). Ve své funkci mediátora pokračoval i v dalších konfliktních oblastech – konkrétně působil v Kongu, Jemenu, Kašmíru a na Kypru. Ve své diplomatické kariéře využíval své psychologické zkušenosti, věděl, jak se stranami konfliktu jednat, aby mohlo dojít k úspěšnému zakončení jednání. Také jeho široké odborné znalosti o afrických záležitostech a problémech vznikajících afrických národů, které nabyt v rámci značného cestování, mu byly ve funkci zvláštního zmocněnce přínosem (tamtéž).

2.2. Administrativa Generálního tajemníka OSN Daga Hammarskjölda (Švédsko): 1953-1961

Dag Hammarskjöld se v rámci své administrativy snažil zmírnit napětí ve studené válce prostřednictvím konceptu preventivní diplomacie neboli přítomnosti OSN. Posílal své zmocněnce do oblastí, které byly okrajově zasaženy studenou válkou. Měli se zde pokusit zabránit vypuknutí násilných konfliktů či jejich případné eskalaci a izolovat tak oblasti od rivality supervelmocí. Zavedl koncept takzvaných „dobrých kancelářů“ („good offices“), které jsou k dispozici pro mírové urovnání sporů (Fröhlich 2013: 179).

GT Dag Hammarskjöld jmenoval celkem pět zmocněnců. Jeden z nich byl **Johan Hugo Beck-Friis**⁸, který byl jmenován na post zvláštního pověřence dne 22. prosince 1958 (Heller 2001: 57). V rámci své funkce měl za úkol vyřešit probíhající spor na

mezinárodní deklarace lidských práv. Chtěl rovná práva pro všechny bez ohledu na rasu nebo víru. Byl aktivním zastáncem hnutí za občanská práva ve Spojených státech amerických (tamtéž).

⁸ Johan Hugo Beck-Friis byl švédský diplomat. V roce 1930 působil v Legislativní radě ve Washingtonu (Abraham Lincoln Library and Museum: 1935). V roce 1937 se stal diplomatickým zástupcem (Charge d'affaires) v Šanghaji. Poté od roku 1940 působil jako diplomat na švédském velvyslanectví v Oslu, nicméně v červenci téhož roku byl odvolán, protože Němci provedli okupaci země a požadovali uzavření velvyslanectví. Následující rok vykonával post švédského velvyslance v Lisabonu. V červnu 1943 byl poslán do Londýna, kde zastupoval Švédsko a spolupracoval s exilovou norskou vládou. Do Norska se vrátil v květnu 1945 a až do roku 1950 se zde vykonával post velvyslance (tamtéž).

hranicích Kambodži a Thajska, ke kterému došlo koncem roku 1958⁹. Tento spor se zhoršoval, proto bylo nutné ho vyřešit, aby nenastala následná vojenská eskalace, které se obával celý svět. Během ledna roku 1959 Beck-Friis navštívil tyto dvě asijské země, a prostřednictvím svých diplomatických schopností strany přesvědčil k vyřešení konfliktu bez použití vojenské síly. Následně na začátku února došlo k oznámení, že se obě vlády rozhodly obnovit vzájemné diplomatické vztahy (tamtéž).

Další jeho čtyři zvolení zmocněnci působili v Kongu, a to v období od července 1960 – května 1961. Vedli zde mírovou operaci ONUC, která byla řízena na základě rezoluce Rady bezpečnosti 143 (1960). Jejich úkolem bylo poskytnout konžské vládě vojenskou a technickou pomoc, konkrétně pomáhali konžské vládě obnovit a udržet politickou nezávislost a územní celistvost. Dohlíželi na udržování práva a pořádku po celé zemi.

2.3. Administrativa Generálního tajemníka OSN U Thanta (Barma): 1961-1971

Generální tajemník U Thant využil v rámci svého funkčního období sedm zmocněnců. Pět jich působil na Kypru, jelikož zde došlo k situaci, která ohrožovala mezinárodní mír a bezpečnost. Z tohoto důvodu se Rada bezpečnosti rozhodla na základě rezoluce 186 ze 4. března 1964, že je nutné na ostrově zřídit mírovou jednotku (UFICYP) a současně nařídila GT, aby vyslal tam svého zmocněnce, který bude se zúčastněnými stranami jednat o možném řešení. Předmětem vyjednávání byla otázka ohledně opatření k ukončení nepřátelství mezi řeckými a tureckými Kypřany, jak zabránit dalším konfliktům a návrat civilního obyvatelstva do běžných životních podmínek. Také zde byly využívány dobré kanceláře, které měly podporovat vedení

⁹ Předmětem sporu byl chrám Preah Vihear, který se nachází v pohoří Dangrek, jež tvoří hranici mezi Kambodžou a Thajskem. Po odchodu Francouzů z Kambodži v roce 1954 začalo chrám okupovat Thajsko, kdy proti tomuto Kambodža protestovala. Spor vyústil na podzim roku 1958, poté co došlo k rozpadu jednání mezi oběma zeměmi o řadě otázek, včetně vlastnictví daného chrámu. Nakonec Kambodža informovala dne 29. listopadu 1958 generálního tajemníka, že Thajsko ohrožuje mezinárodní mír, protože umísťovalo svá vojska a vojenské vybavení na společnou hranici. Thajsko toto obvinění odmítlo a prohlásilo, že se jedná pouze o preventivní opatření v případě možných budoucích nájezdů z kambodžské strany (Heller 2001: 57).

jednání mezi zástupci řeckých a tureckých Kypřanů. Nicméně v létě 1967 došlo k Na konci roku 1967 došlo k rozšíření mandátu, a to tak, že zmocněnec spolu s jednotkami UNFICYP měl dohlížet na odzbrojení a opatřením zajistit vnitřní bezpečnost (unficyp: nedatováno).

V květnu 1965 byl generální tajemník požádán Radou bezpečnosti na základě rezoluce 203 (1965), aby vyslal svého zvláštního zmocněnce **José Antonia Mayobreho**¹⁰ do Dominikánské republiky, kde v dubnu téhož roku došlo k pádu vlády a vypukla tam občanská válka. Na jedné straně bojovali příznivci bývalého prezidenta Juana Bosche v čele s plukovníkem Franciscem Caamaño Deñó a na straně druhé Národní rekonstrukční vláda vedená generálem Antoniem Imbertem Barrerem (Committee on Foreign relations United States Senate 1965: 30). Úkolem zmocněnce bylo podávat zprávy o situaci, ukončit boje a zajistit podepsání příměří, které nakonec bylo podepsáno dne 21. května 1965. Byla vytvořena prozatímní vláda a začaly přípravy na národní volby. Nicméně zmocněnec zde zůstal, aby pozoroval a informoval o dalším vývoji, konkrétně zdali nedochází k porušení příměří nebo i událostem, jež by mohly mít vliv na udržení míru a pořádku v zemi. Mise byla ukončena v říjnu 1966 (domrep: nedatováno).

Další misí, kde byl jmenován zvláštní zmocněnec, byla mise v Jemenu (UNYOM). Generální tajemník ustanovil do této funkce **Piera Spinelliho**, aby v Jemenu zachoval civilní přítomnost. Jelikož pozorovatelská mise musela být stažena z důvodu nedostatku finanční podpory. Spinelli zde působil jako prostředník a vedoucí mise. Vedl rozsáhlé diskuze průzkumného charakteru s úředníky tří dotčených stran

¹⁰ José Antonio Mayobre, venezuelský ekonom a diplomat, byl v roce 1947 jmenován jako náhradník guvernéra, který zastupoval Venezuelu v Mezinárodním měnovém fondu (eclac: nedatováno). V období 1951-1953 působil jako pověřený ředitel v Hospodářské komisi pro Latinskou Ameriku a Karibik (ECLAC), konkrétně řídil centrálu v Mexiku. Následně byl zvolen jako stálý zástupce Rady technické pomoci OSN ve Střední Americe. Tuto funkci zastával jeden rok. V roce 1954 se vrátil do Hospodářské komise pro Latinskou Ameriku a Karibik, vedl zde divizi hospodářského rozvoje. Od května 1958 až do roku 1960 vykonával funkci ministra financí (tamtéž). Také působil jako velvyslanec Venezuely ve Spojených státech a současně i v Organizaci amerických států ve Washingtonu. Dne 1. května 1962 byl Mayobre zvolen generálním tajemníkem OSN U Thantem na post komisaře pro průmyslový rozvoj s hodností tajemníka OSN. O rok později, když probíhalo zasedání ECLAC v argentinské Mar del Plata, byl jmenován do funkce výkonného tajemníka ECLAC a setrval v ní do roku 1966 (tamtéž).

(Saudská Arábie, Spojená arabská republika – dnešní Egypt, Jemenská arabská republika), prostřednictvím kterých se snažil zjistit, zda existují oblasti dohody, které by mohly vést k mírovému řešení (unyon: nedatováno).

2.4. Administrativa Generálního tajemníka OSN Kurta Waldheima (Rakousko): 1972-1981

GT Kurt Waldheim jmenoval do funkce zvláštních zmocněnců celkem 9 osob. Pro otázku Kypru bylo za Waldheimova funkčního období jmenováno 5 zmocněnců. V červenci 1974 zde došlo k vypuknutí násilí, kdy Turecko zahájilo vojenskou operaci na severním pobřeží Kypru a posléze severní oblast začali okupovat. Řecko na tuto situaci reagovalo tak, že začalo útočit na ostatní oblasti, kde žijí turečtí Kypřané. Na tento vzniklý spor GT zaúkoloval svého zmocněnce a složky UNFICYP, aby použili veškeré úsilí k obnovení příměří a zajistili jeho dodržování. Také měli zabránit případným incidentům, které by eskalovaly do úplného opakování bojů. Dále měli zmocněnci na starost humanitární úkoly určené na pomoc postiženému obyvatelstvu obou komunit (unficyp: nedatováno).

Na konci roku 1972 byl jmenován **Martin Escher** jako zvláštní zástupce pro Namibii, kterou spravovala Jižní Afrika do roku 1966, kdy Valné shromáždění OSN její mandát ukončilo. Jižní Afrika se nechtěla území vzdát, a proto tam byl vyslán Escher, aby se pokusil najít řešení. Jeho mise byla neúspěšná (Bertrand: 1997: 58). Dalším zmocněncem se stal **Martti Ahtisaari**¹¹, který ve funkci začal od července 1978 do března 1990 (untag: nedatováno). Jeho hlavním posláním bylo zajistit nezávislost Namibie jakožto suverénního a svobodného státu prostřednictvím politického demokratického procesu, který vytvoří podmínky pro pořádání svobodných a spravedlivých voleb. Jelikož Namibie neměla tradici politické demokracie, protože byla dlouhodobě vystavena koloniálnímu útlaku, diskriminačnímu systému správy a

¹¹ Martti Ahtisaari, bývalý finský prezident, politik a diplomat, působil od roku 1963 v nevládních organizacích, které se zabývaly pomoci rozvojovým zemím. V roce 1965 začal pracovat na Ministerstvu zahraničních věcí, kde zůstal do roku 1973. Poté až do roku 1977 působil jako finský velvyslanec v Tanzanii, ale byl zmocněn zastupovat Finsko i v Zambii, Somálsku a Mosambiku. V období 1977–1981 byl jmenován komisařem OSN pro Namibii (cmi.fi nedatováno).

vykořisťování ze strany Jihoafrické republiky, muselo dojít k zásadním změnám politické atmosféry. Na dosažení těchto cílů se podílela také Skupina OSN pro pomoc v období transformace (UNTAG), která přispěla k zastavení nepřátelských akcí, ke stažení jihoafrických vojenských sil ze země, k propuštění politických vězňů a k zajištění nestranného dodržování zákona a pořádku. Bylo zřízeno 42 místních politických úřadů umístěných po celé Namibii, aby poskytovaly zvláštnímu pověřenci stálý tok informací o vývoji na celém území. Pravidelně se scházeli na konferencích ve Windlkoeku, kde diskutovali o současné situaci a strategii, která byla použita při plnění povinností v jednotlivých fázích celého procesu (tamtéž). Ahtisaari také spolupracoval s Úřadem vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR), který měl na starost návrat namibijských vyhnanců v rámci plánu osídlení. To znamenalo, že všichni vyhoštění Namibijci měli mít možnost vrátit se zpět do své země, aby se mohli podílet na politickém a volebním procesu. Repatriační operace začala v dubnu 1989, když do Namibie dorazili klíčoví pracovníci UNHCR a vrcholila v období od června do září téhož roku. Nicméně pracovníci zde setrvali i po vyhlášení nezávislosti v březnu 1990 (tamtéž). Působení Ahtisaariho jako zvláštního zmocněnce v Namibii bylo úspěšné. Volby, které proběhly ve dnech 7. až 11. listopadu 1989, byly svobodné a spravedlivé. Několik dní poté opustily Namibii i zbývající jednotky Jižní Afriky. Namibie se stala nezávislou 21. března 1990 (tamtéž).

Olof Palme působil na postu zvláštního zástupce mezi lety 1980 a 1986. Zabýval se válkou mezi Íránem a Irákem. V letech 1980 až 1982 provedl v regionu pět zprostředkovatelských misí a poté udržoval trvalý kontakt se stranami konfliktu. (Bjereld 1995: 31). V rámci své úlohy zmocněnce se mu podařilo dosáhnout určitého pokroku, došlo k osvobození obchodní přepravy na řece Shatt al-Arab¹² a v letech 1981–1982 došlo k výměně omezeného počtu válečných zajatců. Nicméně k vyřešení sporu nedošlo (uniimog: nedatováno).

¹² Shatt al-Arab je řeka v Iráku, která na dolním toku tvoří hranici s Íránem.

2.5. Administrativa Generálního tajemníka OSN Javiera Péreze de Cuéllara (Peru): 1982-1991

Generální tajemník de Cuéllar během svého funkčního období jmenoval osm zvláštních zmocněnců. V roce 1981 GT Cuéllar začal hledat mírový způsob pro ukončení sovětské okupace v Afghánistánu¹³ a jmenoval za svého zvláštního zmocněnce **Diega Cordoveze**. Ten působil jako prostředník v řadě nepřímých jednání mezi vládami Afghánistánu a Pákistánem v Ženevě. Výsledkem jednání bylo podepsání ženevských dohod ze dne 14. dubna 1988, známých jako dohod o urovnání situace týkající se Afghánistánu (ungomap: nedatováno). Obsahovaly čtyři nástroje, a to dvoustrannou dohodu mezi Afghánskou republikou a Pákistánskou islámskou republikou o zásadách vzájemných vztahů, zejména o vzájemném nezasahování; prohlášení o mezinárodních zárukách, které podepsaly SSSR a USA; bilaterální dohodu mezi Afghánistánem a Pákistánem o dobrovolném návratu uprchlíků; a dohodu o vzájemných vztazích k urovnání situace týkající se Afghánistánu, kterou podepsaly Afghánistán a Pákistán, jež dosvědčily SSSR a USA. Zároveň bylo smluveno, že Sovětský svaz stáhne svá vojska z Afghánistánu. Poté GT pověřil Cordoveze, aby spolu s dobrými kanceláři UNGOMAP dohlíželi na příměří a podávali zprávy o případném porušení dohod (tamtéž).

Jan Eliasson byl ve funkci zmocněnce od září 1988 až do února 1991. GT ho pověřil vést mírové rozhovory s Irákem a Iránem, poté co přistoupily na návrh příměří, ke kterému vyzývala Rada bezpečnosti na základě rezoluce 598 (1987). Po dosažení příměří, které začalo platit od 20. srpna 1988, vojenská pozorovací skupina UNIIMOG v čele s Eliassonem dohlíželi v obou státech na dodržování příměří a stažení všech sil na mezinárodně uznávané hranice, až do úplného urovnání (uniimog: nedatováno).

¹³ Sovětský svaz podnikl invazi do Afghánistánu v roce 1979. Cílem intervence bylo udržet si zde spřátelený režim, protože jen pár měsíců předtím zde proběhl převrat, byl svržen prosovětský prezident a novým se stal Háfizulláh Amín. Ten se pomocí diktátorských praktik snažil zlepšit afghánsko-americké vztahy, proto byl po sovětském vpádu do země zastřelen. Na jeho pozici byl dosazen afghánský velvyslanec v Československu Babrak Karmal. Nicméně narazili zde na odpor, protože povstalci, takzvaní mudžahedíni (podporovaní Pákistánem) nechtěli přijmout sovětský vliv a začala mezi nimi partyzánská válka, která trvala téměř 10 let (čt24 2019).

Alvaro de Soto se stal zmocněncem GT v září 1989, byl pověřen vést pozorovatelskou skupinu ve Střední Americe – ONUCA. Společně se svým týmem prověřovali dodržování závazků středoamerických vlád, které se týkaly zastavení pomoci nepravidelným silám a povstaleckým hnutím v regionu a nedovolit použití jejich území pro útoky na jiné státy (onuca: nedatováno).

Iqbal Riza byl v červenci 1991 jmenován zvláštním zmocněncem a velitelem mise ONUSAL v El Salvadoru, kde v letech 1979-1992 probíhala občanská válka mezi pravicovou vládou a levicovou partyzánskou organizací. V roce 1989 GT a jeho zmocněnci zahájili vyjednávání s oběma stranami ohledně ukončení války (OSN 2005: 88). Po dohodnutí příměří a podepsání mírové smlouvy v roce 1992, bylo Rizy úkolem dohlížet spolu se svým týmem, zda jsou dodržovány dohody vycházející z mírové smlouvy. Sledovali, zda dochází k demobilizaci bojovníků obou stran, jestli jsou respektována lidská práva a nedochází k jejich porušování. Pomáhali při provádění reformy potřebných k řešení základních příčin občanské války (reformy soudnictví, postupné vyřazování národní policie, výcvik nové civilní policie, převod půdy bývalým bojovníkům a vlastníkům půdy) (onusal: nedatováno).

Cyrus Vance byl jmenován jako zvláštní pověřenec pro Jugoslávii dne 8. října 1991, aby urovnal jugoslávskou krizi. Začal vyjednávat se stranami konfliktu za účelem dosažení okamžitého příměří. Strany se dohodly na příměří během jednání v Ženevě dne 23. listopadu 1991 a zároveň souhlasily s mírou operací UNPROFOR v Chorvatské republice, která byla následně zahájena, a to na základě rezoluce Rady bezpečnosti 721 (1991) ze dne 27. listopadu (Trbovich 2008: 299) Další jednání vedla k mírovému plánu, který vypracoval Cyrus Vance (známý také jako Vancův plán), bylo v něm prezentováno prozatímní opatření k vytvoření podmínek míru a bezpečnosti, které jsou nutné pro sjednání celkového urovnání krize. Následující rok v lednu podepsaly strany konfliktu prováděcí dohodu umožňující vytvoření ochranných sil OSN pro rozmístění v bývalé jugoslávské republice Chorvatsku. Konkrétně byly jednotky UNPROFOR umístěny v „chráněných oblastech OSN“, kde mělo dojít k demilitarizaci a zajištění ochrany zde žijících osob před strachem z ozbrojeného konfliktu (tamtéž: 300).

Eliot Richardson byl jmenován zvláštním zmocněncem pro Nikaraguu v srpnu 1989. Jeho úlohou bylo dohlížet a podávat zprávy o průběhu příprav na nikaragujské volby, které se konaly v následujícím roce. Dohlížel, aby byl volební proces spravedlivý a otevřený již od začátku (United States 1990: 39).

2.6. Administrativa Generálního tajemníka OSN Butrus Butrus-Ghálího (Egypt): 1992-1996

Generální Butrus-Ghálí jmenoval celkem dvacet dva zvláštních zmocněnců.

Ve funkci zvláštního zmocněnce pro Somálsko došlo v období od listopadu 1992 do února 1994 ke třem jmenováním. První dva zmocněnci byli ve svých mandátech pověřeni k monitorování příměří v hlavním městě Mogadišo, zajištění bezpečnosti humanitární pomoci a distribuci jejich dodávek do okolí. Poté byl mandát rozšířen, a zvláštní zmocněnc měl prostřednictvím svého týmu UNOSOM I kromě výše uvedených činností nastolit v zemi mír, stabilitu a pořádek, tedy mělo dojít k odzbrojení, ekonomické obnově země a znovunastolení národních i regionálních politických institucí (unosom: nedatováno).

Další tři zmocněnci byli jmenováni pro v Libérii, a to v období od listopadu 1992 až do září 1997. První zvláštní zmocněnc byl poslán do Libérie, aby zhodnotil situaci a pomohl vést mírové rozhovory mezi ECOWAS, která se snažila ukončit občanskou válku, a bojujícími stranami. Po osmi měsících vyjednávání došlo v roce 1993 na podepsání mírové dohody v Cotonou v Beninu, v ní bylo stanoveno pokračování činnosti, od příměří přes odzbrojení a demobilizaci až po konání národních voleb. Na plnění smlouvy dohlížela mírová mise UNOMIL v čele se zvláštním zmocněncem, která byla vytvořena na základě rezoluce 866 (1993).

Pro mírovou misi UNAVEM II v Angole, která trvala od května 1991 do února 1995, jmenoval generální tajemník dva zmocněnce. **Margaret Joan Anstee** byla jmenována v únoru 1992, aby řídila veškeré činnosti OSN, které byly v souvislosti s mírovými dohodami. Pozorovala proces pro nadcházející volby a snažila se zabránit, aby se země vrátila zpět do občanské války. Toto úsilí bylo nakonec neúspěšné, jelikož

v říjnu 1992 v zemi začaly nepokoje, které se stupňovaly až do té míry, že se Angola vrátila zpět do občanské války (unavem II: nedatováno). V červnu 1993 ji ve funkci vystřídal **Alioune Blondin Beye**, který pokračoval v úsilí pro obnovení mírového procesu. V listopadu 1993 zahájil mírové rozhovory mezi angolskou vládou a UNITOU (tamtéž). Díky jeho úsilí došlo v roce 1994 k podpisu mírové smlouvy známé jako Lusacký protokol (OSN 2005: 74).

Aldo Ajello byl jmenován na post zvláštního zmocněnce pro Mosambik v roce 1993, aby zde dohlídl, zda je dodržována mírová dohoda, která byla podepsána mezi vládou a Mosambickým národním hnutím odporu (RENAMO) v říjnu 1992 v Římě a ukončila tak dlouholetou občanskou válku (onumoz: nedatováno). V rámci této dohody byla zřízená rezolucí Rady bezpečnosti 797 (1992) mírová operace ONUMOS, kterou vedl Ajello. Úkolem bylo sledovat a podporovat příměří, demobilizaci sil, poskytnout technickou pomoc a pozorovat celý volební proces a také zajistit humanitární pomoc ve spolupráci s UNHCR tamtéž).

Jacques-Roger Booh-Booh byl jmenován jako zvláštní zmocněnec pro Rwandu v listopadu 1993. Jeho úlohou bylo pomoci zrealizovat mírovou dohodu z Arushy¹⁴ a tak v prosinci sjednal schůzi s rwandskou vládou a Rwandskou vlasteneckou frontou, kde bylo vydáno společné prohlášení potvrzující jejich závazek o dodržování ustanovení mírové dohody z Arushy. Na plnění příměří dohlížela asistenční mise UNAMIR, jenž v rámci svého mandátu měla dále zřídit a rozšířit demilitarizovanou zónu a demobilizační postupy, zajistit bezpečnost pro rwandské hlavní město Kigali a pomáhat při koordinaci humanitární pomoci ve spojení s humanitárními operacemi. Nicméně následující rok se bezpečnostní situace začala zhoršovat, a od dubna do června 1994 probíhala genocida, a terčem útoků se stali i příslušníci UNAMIRu (unamir: nedatováno). V červenci byl jmenován nový zvláštní zmocněnec pro Rwandu, stal se jím **Shaharyar M. Khan**. Ten po svém příjezdu do Rwandy navázal přímý kontakt se

¹⁴ V srpnu 1993, po roce vyjednávání, byla podepsána mírová smlouva z Arushy mezi prezidentem Habyarimanou a předsedou Rwandské vlastenecké fronty Kanyarengwem. Bylo umožněno zřídit široce založenou přechodnou vládu až do voleb, po kterých by byla vytvořena demokraticky zvolená vláda.

stranami, přičemž zdůraznil význam dosažení příměří. Dohlížel, aby jednotky UNAMIRu zajistily stabilitu a bezpečnost v severozápadních a jihozápadních oblastech Rwandy. Dále pak měly stabilizovat a sledovat situaci ve všech regionech Rwandy, a tím podpořit návrat vysídleného obyvatelstva. Poskytovaly bezpečnost a podporu pro operace humanitární pomoci. Kromě výše uvedeného měl Khan podporovat národní usmíření, a to prostřednictvím mediace.

Augusto Ramírez-Ocampo byl ve funkci zvláštního zmocněnce pro El Salvador od dubna 1993 do března 1994. Byl vedoucím pozorovatelské mise ONUSAL. Měl sledovat, zda jsou plněny dohody mezi vládou Salvádoru a Národní frontou osvobození Farabunda Martího (onusal: nedatováno).

V období od dubna 1993 do února 1996 byli jmenováni dva zvláštní zmocněnci pro Tádžikistán. Vedli zde pozorovatelskou misi UNMOT. Jejich úlohou bylo dosáhnout dohody o příměří mezi vládou Tádžikistánu a Spojenou tádžickou opozicí, jelikož v příhraničních oblastech mezi Tádžikistánem a Uzbekistánem hrozilo, že dojde k eskalaci konfliktu. Zvláštní zmocněnec měl zahájit politický dialog mezi všemi zúčastněnými a jednat tak o vyřešení problému. Dále měl zjistit postoje stran, aby mohly být využity dobré kanceláře pro pomoc při zahájení procesu vyjednávání o politickém řešení. Pro dosažení těchto cílů bylo nutné získat pomoc sousedních zemí a dalších zúčastněných států, z toho důvodu cestoval o Uzbekistán, Ruské federace, Kyrgyzstán, Kazachstán, Afghánistán, Íránské islámské republiky, Pákistán a Saúdské Arábie, kde hovořil s jejich vůdci (unmot: nedatováno).

Yasushi Akashi se stal zvláštním zmocněncem pro Kambodžu v lednu 1992, aby dohlížel na mírovou misi UNTAC. Jeho úlohou bylo vytvořit podmínky pro trvalý mír. Dohlížel na přechod, který měl vést po letech občanské války a zahraniční intervence k obnovení občanské vlády. V roce 1993 proběhly první demokratické volby (untac: nedatováno). Také byla kambodžské vládě poskytnuta podpora v procesu národního usmíření a rozvoje (OSN 2005: 103).

Iqbal Riza byl jmenován do funkce zvláštního zmocněnce pro Bosnu a Hercegovinu v prosinci 1995, kde vedl misi UNMIBH. Pomáhal spolu s INMIBH při restrukturalizaci místní policie, posuzovali fungování stávajícího soudního systému. Jako koordinátor se zaměřil na programy, které podporují návrat uprchlíků a vysídlených osob; odminování a prosazování lidských práv (unmibh: nedatováno).

2.7. Administrativa Generálního tajemníka OSN Kofiho Annana (Ghana): 1996-2006

Generální tajemník Annan jmenoval během svého funkčního období 30 zvláštních zmocněnců. Pro Guineu Bissau jmenoval postupně čtyři zvláštní zmocněnce, kde bylo potřeba po konfliktu vybudovat mír. V únoru 1999 byl zřízen Podpůrný úřad OSN pro budování míru (UNOGBIS) (OSN 2005: 85). Zvláštní zmocněnec zde měl poskytnout politický rámec a vedení pro harmonizaci a integraci činnosti systému OSN během přechodného období (S/RES/1233 1999). Nicméně mírová dohoda dlouho neplatila, a vypukly opět boje. Nakonec volby proběhly v listopadu 1999 a k moci se dostala civilní vláda. Úřad pokračoval v pomoci nové vládě, aby překonala přechodné období, ale budování míru narušovala nestabilní politická situace (OSN 2005: 85).

V rámci pozorovatelské mise MONUA v Angole, založené v roce 1997, se vystřídal dva zvláštní zmocněnci. Jejich úlohou bylo pomoci angolským stranám při upevňování míru a národního usmíření. Také měli posilovat budování důvěry a vytvořit tak prostředí, které povede k dlouhodobé stabilitě a demokratickému rozvoji (monua: nedatováno).

Francis G. Okelo byl jmenován do funkce zvláštního pověřence pro Sierra Leone v červenci 1998, aby vedl pozorovatelskou misi UNOMSIL, ta trvala do října 1999. Jeho úkolem bylo sledovat vojenskou a bezpečnostní situaci. Dohlížel na odzbrojení bojovníků a reorganizaci ozbrojených sil. Neozbrojené týmy UNOMSIL, pod ochranou ECOMOG, dokumentovaly porušování lidských práv, jež byla páchána na civilistech. Ačkoliv boj stále pokračoval, tak zvláštní zmocněnec udržoval úzký

kontakt se všemi stranami konfliktu a sledoval situaci. Nakonec došlo na dialog se všemi stranami, a byla podepsána mírová smlouva z Lomé (OSN 2005: 86).

2.8. Administrativa Generálního tajemníka OSN Ban Ki-muna (Jižní Korea): 2007-2016

Generální tajemník Ban Ki-mun jmenoval čtyři zvláštní zmocněnce pro Guinea-Bissau, aby vedli misi UNIOGBIS. První zmocněnec Joseph Mutaboba měl podpořit národní usmíření a vést dialog. Pomáhal s reformou bezpečnostního sektoru a dohlížel na dodržování lidských práv. Snažil se začlenit rezoluci Rady bezpečnosti 1325 týkající se rovnosti žen a mužů do budování míru. Podporoval mírové ujednání sporů. Druhý zvláštní zmocněnec José Ramos-Horta podporoval vnitrostátní orgány při zavádění účinných systémů policie, vymáhání práva a trestního soudnictví. Pomáhal při mobilizaci mezinárodní pomoci. Třetí zvláštní zmocněnec Mr. Miguel Trovoadá podporoval politický dialog a národní proces usmíření. Čtvrtý zvláštní zmocněnec Modibo Touré podporoval politický dialog a usiloval o dosažení konsensu v klíčových politických otázkách. Podporoval vládu při mobilizaci a koordinaci mezinárodní pomoci (uniogbis: nedatováno).

Speciosa Wandira-Kazibwe byla 2. srpna 2013 jmenována jako zvláštní zmocněnkyně pro HIV/AIDS v Africe. V rámci své funkce pomáhala při prosazování reakce na AIDS v Africe prostřednictvím podpory proaktivního zapojení všech sektorů společnosti (UNAIDS 2013).

2.9. Administrativa Generálního tajemníka OSN Antónia Guterrese (Portugalsko)

Od 1. ledna 2017 zastává funkci Generálního tajemníka Portugalec António Guterres. Před svým nástupem do funkce zastával post Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, vedl jednu z nejvýznamnějších humanitárních organizací na světě. Měl tak možnost vidět utrpení nejzranitelnějších osob, které byly v uprchlických táborech nebo ve válečných zónách. Kvůli tomuto je nyní jeho hlavní prioritou práce se zaměřit na

lidskou důstojnost. Jeho cílem je sloužit jako zprostředkovatel míru, stavitel mostů a propagátor reforem a inovací (United Nations Secretary-General: nedatováno).

Horst Köhler z Německa byl vybrán jako zvláštní zmocněnec pro Západní Saharu, protože je považován za zkušeného experta na Afriku, navíc má zkušenosti jak s vládou, tak i s mezinárodními organizacemi. Jeho úkolem bylo obnovit rozhovory mezi Marokem a hnutím nezávislosti Polisario ohledně sporu o území.¹⁵ Cílem bylo vyjednat dohodu, která by zlepšila vzájemné vztahy a měla přijatelné politické řešení, jež by bylo v souladu se zásadami a cíli Charty OSN a také aby zajistilo sebeurčení obyvatel Západní Sahary. Také sousední země (Alžírsko a Mauritanie) byly přizvány, aby svým zapojením významně přispěly do procesu vyjednávání (Political and Peacebuilding Affairs). Před výkonem své funkce byl v letech 2004-2010 německým prezidentem. Poté od roku 2012 do 2013 pracoval na rozvojových programech pro Rozvojovou agendu, mimo to se podílel na panelu pro Africkou rozvojovou banku (Markey 2017).

Zvláštním zmocněncem v Burundi se stal 5. května 2017 Michel Kafando z Burkina Faso, který má mnoholeté rozsáhlé zkušenosti v mezinárodní diplomacii a politice na vysoké úrovni. Je bývalým ministrem zahraničních věcí a stálým zástupcem své země. Také byl v prezidentem a hlavou státu Burkina Faso od listopadu 2014 do prosince 2015, a v tuto dobu dohlížel na mírové obnovení demokratické vlády po povstání z roku 2014. Nyní v rámci své funkce zmocněnce je pověřen pomáhat Východoafrickému společenství při úsilí o vnitrostátní dialog, aby mohlo být nalezeno mírové řešení politické krize a země mohla být připravena na volby v roce 2020.

Huang Xia z Čínské lidové republiky byl zvolen dne 22. ledna 2019¹⁶ a nahradil tak ve funkci zvláštního zmocněnce pro Region Velkých jezer v Africe Saida Djinnita. Xia získal mnoho zkušeností v rámci své diplomatické kariéry, jelikož působil na

¹⁵ Západní Sahara je z větší části spravována Marokem, to ji považuje za integrální součást svého území. Osvobozené hnutí Polisario považuje celé území za Saharskou arabskou demokratickou republiku, ačkoliv má pod kontrolou přibližně 20 % rozlohy země. OSN označilo území jako nesamosprávné, tedy neuznává nad ním žádnou suverenitu.

¹⁶ United Nations Secretary-General (<https://www.un.org/sg/en/content/profiles/huang-xia-0>)

několika pozicích na vysoké úrovni. Byl čínským velvyslancem v Nigeru (2009-2012), Senegalu (2012-2015) a Konžské republice (2015-2018). Také působil na čínských ambasádách, konkrétně v Gabonu a ve Francii.

Brazilec **José Viegas Filho** byl jmenován zvláštním pověřencem pro Guinea-Bissau dne 4. května 2018¹⁷ a stal se tak zároveň vedoucím Úřadu OSN pro integraci míru v Guineji-Bissau (United Nations integrated peacebuilding office in Guinea-Bissau UNIOGBIS). Své diplomatické zkušenosti získal prostřednictvím postu brazilského velvyslance v Peru (1998-2001), Ruské federaci (2001-2002), Španělsku (2005-2009) a Itálii (2009-2012). Předtím v čele brazilské delegace vyjednal reformu Smlouvy z Tlatelolco o denuklearizaci Jižní Ameriky (1992-1993) a o globálním zákazu nášlapných min (1995-1997).¹⁸ V rámci svého současného postu pověřence se snaží vyřešit politickou krizi. Jeho zaměření se týká podpory politického dialogu, který povede k procesu usmíření mezi zúčastněnými stranami (od armády, politických stran až k občanské společnosti), aby následně mohla být posílena demokratická správa věcí veřejných. Je nezbytné usilovat o konsensus v klíčových politických otázkách, které povedou k nezbytným reformám. Dále poskytuje podporu vládě při posilování demokratických institucí a pomáhá vnitrostátním orgánům při prosazování a ochraně lidských práv.

Hanna S. Tetteh, ghanská advokátka a politička, se stala zvláštní pověřenkyní pro Africkou unii¹⁹ a ředitelkou jejího úřadu (the United Nations Office to the African Union – UNOAU) on 10 December 2018 díky svým zkušenostem jak na úrovni národní a regionální tak i mezinárodní, její dovednosti mohou pomoci při budování konsensu mezi zúčastněnými stranami. Mezi další její cíl patří posílení partnerství mezi OSN a Africkou unií v oblasti míru a bezpečnosti (unoa: nedatováno). Co se týká její předchozí

¹⁷ UNIOGBIS (<https://uniogbis.unmissions.org/en/leadership>)

¹⁸ United Nations (<https://www.un.org/press/en/2018/sga1804.doc.htm>)

¹⁹ Mezinárodní organizace, která se snaží zlepšit postavení kontinentu v globální politice a ekonomice. Cílem je podpořit jednotu a solidaritu mezi africkými státy, zintenzivnit spolupráci a zlepšit ochranu suverenity členských států v souladu s pravidly OSN. (Euroskop<https://www.euroskop.cz/9134/sekce/afrika-unie/>).

kariéry působila v ghanské vládě jako ministryně obchodu a průmyslu (2009-2013), od roku 2014 do roku 2015 byla předsedkyní Rady ministrů a Rady pro mediaci a bezpečnost Ekonomického společenství západních afrických států (the Economic Community of West African States – ECOWAS). Poté byla ministryní zahraničních věcí a členkou Národní bezpečnostní rady a Rady ozbrojených sil (2013-2017)(tamtéž).

Ghassan Salamé, libanonský diplomat, akademik, byl zvolen jako zvláštní pověřenec a vedoucí mise pro podporu v Libyi (the United Nations Support Mission in Libya (UNSMIL) 22. července 2017 (unsmil: nedatováno). Jeho náplní práce je poskytovat poradenství a operativní pomoc v politických záležitostech. Podporuje jednání, které povede k politické dohodě a k upevnění vládních, bezpečnostních a ekonomických opatření. Spolu se svým týmem dohlíží na dodržování lidských práv, snaží se posílit postavení žen. Do své nově získané pozice si přenáší přes tři desetiletí zkušeností ve veřejné správě a akademické sféře. V roce 2003 působil jako politický poradce Pomocné mise OSN pro Irák (the United Nations Assistance Mission for Iraq – UNAMI), zde sehrál klíčovou roli při spojování iráckých frakcí. Ve stejném roce byl jmenován vrchním poradcem Generálního tajemníka Kofi Annana, setrval v ní až do roku 2007.

Dne 12. dubna 2017 byla jako zvláštní pověřenkyně pro Děti a ozbrojené konflikty stanovena Virginia Gamba, argentinská diplomatka, zároveň je vedoucí Organizace pro zákaz chemických zbraní.²⁰

V rámci své kariéry má mnoho zkušeností a profesionálního vedení v otázkách, které se týkají odzbrojení, míru a lidské bezpečnosti, to z ní činí vhodnou volbu pro tento post. Začínala jako zástupkyně ředitele v Institutu pro bezpečnostní studia v Jihoafrické republice a současně byla ředitelkou programu odzbrojení a řešení konfliktů (1996-2001). Poté působila v Projektu Safer Africa²¹ v Jihoafrické republice (2001-2007). Stala se odbornou poradkyní Evropské unie na pomoc Africké unii

²⁰ Organizace byla zřízena rezolucí Rady bezpečnosti č. 2235 o používání chemických látek jako zbraní v Sýrii v roce 2015.

²¹ Projekt, financovaný Evropskou komisí, zaměřený na zlepšení bezpečnosti silničního provozu.

s rozvojem provádějící strategie společného afrického přístupu k boji proti nedovolenému obchodu s nedovolenými zbraněmi (2007-2009). Na Ministerstvu spravedlnosti v Buenos Aires zastávala post zástupkyně ředitele v Ústavu pro veřejnou bezpečnost (2009-2012). Poté v letech 2012-2015 byla ředitelkou a zástupkyní vysokého představitele pro záležitosti odzbrojení v Úřadu pro otázky odzbrojení (OSN 2017).

Jako zvláštní poradkyně na Afriku byla ustanovena dne 15. ledna 2018 **Bience Gawanas** z Namibie. Dříve byla zvláštní poradkyní ministra pro chudobu a sociální ochranu Namibie a ministra zdravotnictví a sociálních služeb Namibie. Do jejích dalších kariérních úspěchů lze zařadit roli komisařky Africké unie pro sociální věci (2003, 2008), v rámci které vypracovala politické nástroje, projekty a programy sociálního rozvoje spolu s rámcem sociální politiky a akčního plánu Maputo o sexuálním a reprodukčním zdraví a právech. Díky své profesní kariéře získala jak národní, tak i mezinárodní pověst v oblasti efektivity, kreativity a schopnosti budovat mosty mezi více oblastmi. Kromě výše zmíněného se proslavila kvůli své úspěšné práci při podpoře sociálního rozvoje, rovnosti žen a mužů a posílení postavení žen, lidských práv a správy věcí veřejných. A také byla iniciátorkou v zapojení klíčových afrických politických vůdců do rozvojových cílů tisíciletí a cílů udržitelného rozvoje – iniciovala udržitelné a strategické opatření na urychlení reakce na HIV / AIDS, nebo také podporu zdraví matek a dětí, zaměstnanosti a snižování chudoby (OSAA: nedatováno).

Mankeur Ndiaye ze Senegalu byl 7. února 2019 jmenován zvláštním pověřencem pro Středoafričskou republiku (CAR) a vedoucím vícerozměrné integrované stabilizační mise OSN ve Středoafričské republice (the United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in the Central African Republic – MINUSCA). Ve své funkci má zajistit posílení podpory mírového procesu, konkrétně zajistit ochranu obyvatel, aby civilní obyvatelstvo nebylo ohrožené fyzickým násilím. Podporuje orgány Středoafričské republiky tím, že podniká aktivní kroky k předvídání, odvrácení možné hrozby, tím se na mysli, že posiluje interakci s civilisty a mechanismus včasného varování. Dohlíží na dodržování lidských práv (minusca: nedatováno). Ve své

diplomatické kariéře včetně mezinárodních záležitostí pracoval na Stálé misi Senegalu v OSN v New Yorku (1997-2003). Byl senegalským velvyslancem v Mali (2010-2012) a ve Francii (2012). Poté působil jako ministr zahraničních věcí v Senegalu (2012-2017).

Mami Mizutori, japonská diplomatka, převzala post zvláštní pověřenkyně pro snižování rizika katastrof a vedoucí Úřadu OSN pro snižování rizika katastrof (the United Nations Office for Disaster Risk Reduction – UNISDR) dne 1. března 2018. Zajišťuje strategickou a operativní soudržnost mezi snižováním rizika katastrof, agendami v oblasti změny klimatu a udržitelného rozvoje. Předtím pracovala na japonském ministerstvu zahraničních věcí (UNISDR: nedatováno).

Zvláštní pověřenkyně pro sexuální násilí v konfliktu **Pramila Patten** z Mauricia byla jmenována do funkce dne 12. dubna 2017. Jejím úkolem je poskytovat soudržné a strategické vedení, tedy zajistit prevenci v souvislosti se sexuálním násilím, jež souvisí s konflikty. Cílem je nejen pomoci obětem, ale i zajistit, aby nepřišly další oběti (OSN (nedatováno_b)). Svůj post získala díky svým předchozím profesním zkušenostem. Byla komisařkou Mezinárodní vyšetřovací komise pro masakr v Guineji v Konakry. Je členkou poradní skupiny pro globální studii o provádění rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1325 z roku 2000 o ženách, míru a bezpečnosti. Od roku 2003 byla členkou Výboru pro odstranění všech forem diskriminace žen, konkrétně byla předsedkyní pracovní skupiny pro všeobecné doporučení č. 30 „o ženách v prevenci konfliktů, konfliktech a situacích po konfliktech“ (OSN: nedatováno_h).

El-Mostafa Benlamlah byl jmenován zástupcem zvláštního zástupce generálního tajemníka pro stabilizační misi OSN na Haiti (MINUSTAH) generálním tajemníkem OSN panem António Guterresem dne 23. ledna 2017. Pan El-Mostafa Benlamlah rovněž přebírá funkce rezidentního koordinátora OSN, humanitárního koordinátora a rezidentního zástupce Rozvojového programu OSN (UNDP).

3. Případová studie vybraných úřadů zvláštních zmocněnců a pověřenců a jejich vztah k ostatním orgánům OSN

Tato kapitola je věnována třech úřadům, které spadají pod generálního tajemníka OSN. Jsou vedeny pověřenými zvláštními zmocněnci, které vybírá generální tajemník. Každému úřadu je věnována jedna samostatná kapitola. Jsou u nich uvedeny základní obecné informace, jaký zvláštní zmocněnec je řídil a vede v současnosti, jaká je jejich činnost. Dále bude popsáno jejich fungování a činnost.

3.1. Kancelář pro sexuální násilí v konfliktu

Rada bezpečnosti OSN uznala ve svých rezolucích pod číslem 1820 z roku 2008 a pod číslem 1888 z roku 2009, že sexuální násilí v konfliktu má škodlivý dopad na společnost, jelikož tento zločin podlamuje úsilí o zajištění míru a bezpečnosti a obnovu společnosti, jakmile konflikt skončí. Dále tato usnesení poukazují na změnu způsobu, jakým mezinárodní společenství začalo vnímat sexuální násilí související s konflikty. Tento problém už není považován za nevyhnutelný vedlejší produkt války, ale bylo shledáno, že se jedná o zločin, kterému je možné předcházet a trestat ho prostřednictvím mezinárodního práva lidských práv a mezinárodního trestního práva (OSN: nedatováno_b).

Na základě těchto rezolucí došlo v roce 2009 ke zřízení Úřadu pro sexuální násilí v konfliktu. Úřad se zaměřuje na prevenci a řešení sexuálního násilí spojeného s konflikty a jeho cílem je upozornit na tento zločin, předcházet mu a usilovat o spravedlnost. Zároveň byl zřízen mandát zvláštního zástupce generálního tajemníka pro sexuální násilí v konfliktech. Jedná se o významný posun, jelikož Rada bezpečnosti vytvořením tohoto mandátu uznala široké a systematické používání sexuálního násilí jako zbraň nebo válečnou taktiku, jenž pachatelé beztrestně využívali (tamtéž).

3.1.1. Definice sexuálního násilí

Sexuální násilí v konfliktu je definováno tak, že „týká znásilnění, sexuálního otroctví, nucené prostituce, nuceného těhotenství, nucených potratů, vynucené sterilizace, nuceného sňatku, obchodování s lidmi, pokud jsou spáchány v konfliktních situacích za účelem sexuálního násilí / vykořisťování a jakékoli jiné formy sexuálního násilí srovnatelně závažné páchané na ženách, mužích, dívkách nebo chlapcích, které je přímo nebo nepřímo spojeno s konfliktem“ (tamtéž).

3.1.2. Vedení úřadu

Je tvořen zvláštním zmocněncem a týmem expertů OSN pro právní stát a sexuální násilí v konfliktu (dále jen „tým“). Hlavou kanceláře je zvláštní zmocněnec, který slouží jako mluvčí OSN a politický obhájce sexuálního násilí spojeného s konflikty. Poskytuje koherentní a strategické vedení. Pracuje na posílení stávajících koordinačních mechanismů OSN. Zapojuje do úsilí o řešení tohoto problému vlády, včetně vojenských a soudních zástupců; všechny strany ozbrojeného konfliktu, ať už státních nebo nestátních skupin; a občanskou společnost (OSN: nedatováno_b).

Tým byl zřízen rezolucí Rady bezpečnosti 1888 (2009), aby pomáhal vnitrostátním orgánům při posilování právního státu s cílem zajistit trestní odpovědnost pro pachatele sexuálního násilí spojeného s konflikty. Je pravidelně nasazován do terénu, kde pomáhá členským státům zasaženým konfliktem při řešení beztrestnosti, aby zabránily porušování současnému i budoucímu. Je jediným subjektem, který byl pověřen Radou bezpečnosti, aby poskytoval tento druh podpory na celosvětovém základě. V současné době je tým složen z odborníků z Odboru mírových operací (DPKO), Úřadu Vysokého komisaře OSN pro lidská práva (OHCHR) a Rozvojového programu OSN (UNDP) (OSN: nedatováno_r).

První zvláštní zmocněnkyní pro sexuální násilí v konfliktu se stala **Margot Wallström**, byla jmenována generálním tajemníkem Ban Ki-moonem 2. února 2010. V rámci svého mandátu se zaměřila na pětibodovou prioritní agendu, která se týkala ukončení beztrestnosti; posílení postavení žen; mobilizace politického vedení; zvýšení

uznání znásilnění jako taktiky a důsledků konfliktu; a zajištění soudržnější reakce systému OSN.

Zainab Hawa Bangura ze Sierry Leone byla jmenována zvláštní zmocněnkyní dne 4. září 2012.

Pramila Patten z Mauricia byla jmenována GT Gutteresem na post zvláštní zmocněnkyně dne 12. dubna 2017. Pro svůj mandát si stanovila tři strategické priority. Zaprvé, přeměnit kulturu beztrestnosti na kulturu spravedlnosti a odpovědnosti prostřednictvím důsledného a účinného trestního stíhání. Podstatné je se zaměřit na prevenci, na to, jak v první řadě zabránit sexuálnímu násilí. Jelikož sexuální násilí není nikdy nehoda, tak prevence je rozhodně možná. Zadruhé, podpořit národní vlastnictví a vést udržitelnou reakci zaměřenou na přeživší. To znamená, že přeživší by měl/a mít přístup k vhodným a kvalitním službám, ať už se týkají zdravotní péče nebo psychosociální péči, případně právních služeb nebo podpory živobytí, a to v případě, že byla svou rodinou odmítnuta. Za třetí, řešit základní příčiny sexuálního násilí v konfliktech se zaměřením se na genderovou nerovnost a diskriminaci, chudobu (OSN: nedatováno_b).

3.1.3. Akce OSN proti sexuálnímu násilí v konfliktu

Akce OSN představuje společné úsilí v rámci systému OSN, které má za cíl zlepšit koordinaci a odpovědnost, zvýšit plánování a obhajování, podpořit vnitrostátní úsilí ohledně prevence sexuálního násilí a účinně reagovat na potřeby těch, kteří „přežili“. Je to síť, která sjednocuje práci 15 subjektů OSN²², to znamená, že pracují

²² Mezi současné členy patří: Ministerstvo OSN pro mír a rozvoj (DPPA), Subjekt OSN pro rovnost žen a mužů a posílení postavení žen (OSN ženy), Populační fond OSN (UNFPA), Rozvojový program OSN (UNDP), Společný program OSN pro HIV / AIDS (UNAIDS), Odbor mírových operací (DPO), Vysoký komisař OSN pro uprchlíky (UNHCR), Úřad zvláštního zástupce generálního tajemníka pro děti a ozbrojené konflikty, Úřad vysokého komisaře pro lidská práva (OHCHR), Světová zdravotnická organizace (WHO), Úřad pro koordinaci humanitární pomoci (OCHA), Dětský fond OSN (UNICEF), Světový potravinový program (WFP) a Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) (OSN: nedatováno_m).

společně jako jeden celek. Společným záměrem je ukončit sexuální násilí jako taktiku během konfliktu a jako následek konfliktu (OSN: nedatováno_m).

Akce OSN byla vytvořena v roce 2006 v návaznosti na sympozium o sexuálním násilí v konfliktech, které se konalo se v Bruselu. Bylo zde uznáno, že sexuální násilí ovlivňuje všechny aspekty života přeživší, tedy její zdraví, duševní pohodu, ekonomické postavení, politickou účast a bezpečnost. A právě roztržitěné úsilí v oblasti prevence a reakce bylo spíše překážkou pro řešení sexuálního násilí spojeného s konflikty. Z tohoto důvodu politický výbor generálního tajemníka OSN schválil iniciativu Akce OSN, která bude sloužit jako koordinační platforma pro reakci systému OSN na sexuální násilí v konfliktech (tamtéž).

Mezi cíle Akce OSN patří, že bude sloužit jako poradní fórum pro sexuální násilí v konfliktech a zároveň bude platformou pro koordinaci, prosazování a provádění společných zásahů zaměřených na sexuální násilí v konfliktech. Snaží se posílit sběr a sdílení údajů na podporu opatření pro monitorování, analýzu a podávání zpráv (tamtéž).

3.1.4. Princip fungování

. Úřad zvláštního zmocněnce pro sexuální násilí v konfliktu používá jako nástroje společná komuniké neboli úřední oznámení a rámce spolupráce. Jedná se o specifické, časově vázané závazky, které se uzavírají s konkrétními zeměmi ohledně prevence pro sexuální násilí v konfliktech (OSN: nedatováno_b).

Dále jsou používány takzvaná opatření pro monitorování, analýzu a podávání zpráv (zkráceně MARA)²³ o sexuálním násilí v souvislosti s konflikty. MARA zajišťuje systematické shromažďování včasných, přesných, spolehlivých a objektivních informací, které se týkají sexuálního násilí v konfliktech. Získává informace z různých zdrojů, včetně vládních úřadů a institucí nebo od poskytovatelů zdravotních a psychosociálních služeb, také od civilních, policejních a vojenských mírových misí, mezinárodních nevládních organizací, náboženských institucí. Shromážděné informace

²³ Monitoring, Analysis and Reporting Arrangements

z MARA se využívají k podpoře vhodných a časných opatření pro prevenci a reakci na sexuální násilí. Také jsou využívány pro informování o strategické obhajobě nebo k posílení prevence a programové reakce pro přeživší (OSN: nedatováno_s)

3.2. Kancelář pro děti a ozbrojené konflikty

OSN se snažila více upozornit na paradigma dětí v ozbrojených konfliktech od světového summitu o dětech²⁴ konaného v roce 1990 (Tremblay 2016: 14). Navíc v období po studené válce se rozšířily mezi-komunální boje, které měly dopad na děti a nebylo je možné ignorovat. V médiích se začaly více objevovat obrázky dětských vojáků, zraněných nebo zabitých chlapců a dívek, anebo dětských vyhnanců. Civilní obyvatelstvo včetně dětí již nestáli na okraji konfliktu, ale byli do něj vtaženi a stali se přímými oběťmi a cíli vojáků (tamtéž).

V prosinci 1993 Valné shromáždění OSN vyjádřilo svoje znepokojení ohledně závažného zhoršení situace dětí v mnoha částech světa v důsledku ozbrojených konfliktů a spolu s Výborem pro práva dítěte požádaly generálního tajemníka, aby jmenoval odborníka, který by provedl důkladnou studii o dopadu konfliktu na děti, včetně jejich účasti ve válkách jako dětských vojáků. Generální tajemník Boutros Boutros-Ghali pověřil Graçu Machel²⁵ jako nezávislou expertku OSN na dopad ozbrojeného konfliktu na děti, aby vypracovala zprávu o důsledku ozbrojeného konfliktu na děti. Zpráva byla vypracována pod názvem „Dopad ozbrojených konfliktů na děti“, známá také jako „Machel Report“, a předložena Valnému shromáždění v roce 1996. Ve zprávě byly popsány zkušenosti dětí zasažených konfliktem, které se staly dětskými oběťmi násilí, dětskými vojáky, uprchlíky a oběťmi sexuálního vykořisťování. Machel identifikovala děti jako primární oběti ozbrojeného konfliktu a zdůraznila, že

²⁴ Světový summit o dětech se konal ve dnech 29. – 30. září 1990 v OSN, sešlo se zde největší shromáždění světových vůdců v historii. Účastnilo se ho 71 hlav států a vlád a 88 vyšších úředníků, většinou ministrů. Byla zde přijatá Deklarace o přežití, ochraně a rozvoji dětí spolu s akčním plánem pro provádění deklarace (unicef: nedatováno).

²⁵ Graça Machel, obhájkyňe práv žen a dětí, byla první mozambickou ministryní školství a kultury po vyhlášení nezávislosti. Je současnou členkou nezávislé skupiny globálních vůdců The Elders, kde pracuje společně s ostatními členy na míru, spravedlnosti a lidských právech. Tuto skupinu založila se svým manželem, bývalým prezidentem Nelsonem Mandelou v Jižní Africe (OSN: nedatováno_d).

dopad války má na ně nepřiměřený vliv. Studie je používána dodnes jako základ pro obhajobu ochrany dětí (OSN: nedatováno_c).

Na základě této zprávy přijalo Valné shromáždění OSN usnesení 51/77 (1996), kterým byl v prosinci 1996 vytvořen mandát zvláštního zástupce pro děti a zbrojený konflikt, a GT bylo doporučeno, aby jmenoval svého zvláštního zmocněnce pro dopad ozbrojeného konfliktu na děti. „Usnesení rovněž požadovalo, aby zvláštní zmocněnec připravil zprávy o situaci dětí zasažených ozbrojeným konfliktem, které mají být předloženy Valnému shromáždění OSN a Radě pro lidská práva²⁶“ (OSN: nedatováno_f).

Skutečný mezník v případě mandátu pro úřad dětí postižených ozbrojeným konfliktem přinesla rezoluce Rady bezpečnosti 1261 (1999). Jelikož přijetí tohoto usnesení dalo úplnou legitimitu ochraně dětí vystavených konfliktům. Rada bezpečnosti jasně uznala, že škodlivý dopad konfliktu na děti má důsledek pro mír a bezpečnost a zařadila tento problém do mezinárodní agendy pro mír a bezpečnost. Dále usnesení určilo a odsoudilo šest závažných porušení, která nejvíce postihují děti v době války.

Jedná se o porušení jako zabíjení a zmrzačení dětí; nábor nebo používání dětí jako vojáků; sexuální násilí na dětech; únos dětí; útoky proti školám nebo nemocnicím; odepření humanitárního přístupu pro děti.

3.2.1. Úloha zvláštního zmocněnce a jednotliví představitelé

Zvláštní zmocněnec pro děti a ozbrojené konflikty má v rámci své úlohy posílit ochranu dětí postižených ozbrojeným konfliktem a podpořit tak mezinárodní spolupráci. Usiluje o ukončení nábora a využívání dětí v ozbrojených konfliktech Úzce spolupracuje s Výborem pro práva dítěte. Zvyšuje povědomí a podporuje shromažďování informací, respektive jeho cílem je zvýšit informovanost o situaci těchto dětí, a podporovat tak sledování a hlášení zneužívání. Každý rok podává zprávy Valnému shromáždění a Radě pro lidská práva (OSN: nedatováno – brožura). Dále

²⁶ “The resolution also requested that the Special Representative prepare reports on the situation of children affected by armed conflict to be presented to the UN General Assembly and Human Rights Council.” (OSN: nedatováno).

upozorňuje na výzvy, kterým děti ve válce čelí, aby klíčové orgány jako Rada bezpečnosti a příslušné vlády zajistily politické a diplomatické zapojení (OSN: nedatováno_f).

Olara Otunnu z Ugandy byl jmenován do funkce zvláštního zmocněnce pro děti a ozbrojené konflikty GT Kofi Annanem dne 19. srpna 1997, stal se tak prvním zmocněncem pro tuto záležitost. Jeho úkolem bylo zkoumat dopad ozbrojeného konfliktu na děti, stavět své úkony na práci Graçy Machel (OSN 1997). Dále měl v rámci svého mandátu prosazovat práva, ochranu a blaho všech dětí, které byly zasáhnuté do konfliktu. Jménem dětí zasažených válkou vedl kampaň za vývoj a mobilizaci mezinárodních akcí, prosazoval opatření na jejich ochranu v časech války, ale také na jejich uzdravení z následků války a opětovné sociální začlenění (tamtéž).

Jeho cílem bylo vytvořit široce založené povědomí o osudu dětí zasažených ozbrojenými konflikty. Prosazoval integraci ochrany a dobrých životních podmínek dětí do mírových operací, které OSN nařídila. Navrhl pro toto začlenění tři specifické prvky. Prvním z nich bylo, že ochrana a potřeby dětí mají být pevně zakotveny v mandátech mírových misí. Druhým prvkem bylo zajištění poradců pro ochranu dětí, kteří budou zodpovídat za zajištění koordinace ochrany a blaha dětí. Zároveň navrhl, aby poradci byli vybíráni z řad UNICEFu, Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, OHCHR nebo příslušných nevládních organizací zabývajících se dětmi. Třetím prvkem bylo poskytnout školení o právech a ochraně dětí všem příslušníkům mírových operací (E/CN.4/2000/71: 24)

Během návštěv na Srí Lance, Burundi, Súdánu, Kolumbie, Sierře Leone a Kongu se Otunnovi povedlo se stranami konfliktu dojednat opatření, aby se strany nezaměřovaly na civilní obyvatelstvo, umožnili obyvatelům v nouzi přístup do jejich zón, které jsou kontrolované a pro ně bezpečné. Dále, aby nezasahovali do distribuce pomocných dodávek. Neútočili na školy nebo nemocnice, nepoužívali nášlapné miny, a nepřijímali ani nepoužívali děti jako vojáky (tamtéž: 10).

Radhika Coomaraswamy ze Srí Lanky byla do funkce zvláštní zmocněnkyně pro děti a ozbrojený konflikt dvakrát po sobě. Prvně byla jmenována GT Kofi Annanem v dubnu 2006. Následně v únoru 2007 byla jmenována novým GT Ban Ki-Moonem.

V rámci své funkce poukázala na nový vývoj v oblasti dětí a ozbrojených konfliktů, konkrétně se začala měnit povaha konfliktů, děti byly rekrutovány přes hranice, docházelo k nucenému vysídlení, zvýšil se nárůst sexuálního násilí, více dětí bylo zadržováno. S ohledem na tyto skutečnosti žádala bezpečnostní složky a ozbrojené skupiny, aby při provádění ozbrojených střetů přizpůsobili své chování mezinárodnímu humanitárnímu právu. Zároveň apelovala na členské státy, aby přijaly veškerá nezbytná opatření, která zmírní dopad konfliktů na děti. Další hrozbou pro ochranu dětí se stal terorismus a boj proti němu, jelikož děti jsou používány pro samovražedné bombové útoky nebo bývají používány jako návnady při bombových atentátech na automobily. Ozbrojené skupiny se začaly pohybovat přes hranice za účelem náboru dětí z táborů pro vnitřně vysídlené osoby a uprchlíky (A/HRC/9/3: 4–5).

V září 2012 proběhlo nové jmenování, zvláštní zmocněnkyní se stala **Leila Zerrougui** z Alžírsko. V rámci své funkce posílila svou spolupráci s partnery OSN za účelem posílit odpovědnost pachatelů za porušování lidských práv. Tohoto chtěla dosáhnout tak, že dojde ke zlepšení sledování a hlášení závažných porušování. Zaměřila se na fóra a jiné příležitosti, kde mohla situaci dětí dostat do popředí a poskytnout informace o porušování jejich právech (A/HRC/28/54: 4). Dále bylo její prioritou podpořit partnerství s regionálními organizacemi, čímž by agenda dětí a ozbrojených konfliktů dosáhla dalšího rozvoje (tamtéž: 11).

Během návštěv v terénu hájila zájmy dětí, když jednala s vládami a nestátními ozbrojenými subjekty. Upevňovala konstruktivní vztahy a snažila se získat závazky od konfliktních stran, aby mohla ukončit závažné porušování práv dětí. V prosinci 2013 navštívila Středoafričskou republiku, kde se stupňovalo násilí a zhoršila se bezpečnostní situace. Posuzovala zde dopad konfliktu na děti a snažila se domluvit s tehdejšími úřady a dalšími relevantními účastníky dialogu na zastavení násilí a ochraně civilistů. Následně v květnu 2014 navštívila Jemen, kde došlo k podepsání akčního plánu na

ukončení náboru a používání dětí v armádě. Jemenská armáda se tak zavázala vyšetřit obvinění z náboru a využití dětí do ozbrojených sil a následně za toto jednání právně trestat. Nicméně po podpisu akčního plánu se bezpečnostní a politická situace v Jemenu zhoršila a zůstává nestabilní, omezuje tak pokrok při plnění plánu. V červnu 2014 navštívila Jižní Súdán, aby posoudila, jaký vliv na děti měla krize z roku 2013. Také vyzvala předsedu súdánské vlády, aby zadržel pachatele, kteří konali násilí na dětech. A byla podepsána dohoda o ukončení a zabránění náboru nebo používání dětí Súdánskou lidovou osvobozenou armádou, zároveň tato dohoda zakazovala zabíjení a mrzačení dětí; sexuální násilí na dětech nebo útoky na školy a nemocnice. V srpnu 2014 při návštěvě Somálska posoudila dopad konfliktu na dětech a dále pak sledovala somálské orgány, zdali provádí akční plány, které byly podepsány v roce 2012, a nedochází tak k rekrutu a užití dětí v ozbrojených silách (tamtéž: 13).

Virginia Gamba z Argentiny byla jmenována zvláštní zmocněnkyní v roce 2017 a tento post vykonává doposud. Jejím cílem je zvýšit schopnost úřadu mobilizovat globální akce a zvýšit tak povědomí veřejnosti a rozšířit kapacitu podpory. Také má v plánu zapojit další aktéry, aby došlo k větší ochraně práv dětí a zároveň chce posílit spolupráci s těmi aktéry, kteří již s Úřadem spolupracují (A/HRC/37/47: 3–4).

Novou výzvou k vyřešení problému, který se týká dětí v ozbrojených konfliktech, se stalo odepření humanitárního přístupu. Téměř polovina těchto incidentů proběhla v Súdánu nebo v Syrské arabské republice na začátku roku 2017 používaly strany konfliktu obléhání jako metodu boje, a znepřístupnili tak potraviny a další základní komodity včetně humanitární pomoci (tamtéž: 9).

Zvláštní zmocněnkyně Gamba a zaměstnanci jejího úřadu pokračují ve zvyšování povědomí prostřednictvím návštěv v terénu. Proběhly technické mise do Afganistánu, Bangladéše, Jižního Súdánu a Súdánu, aby bylo pokročeno v klíčových prioritách, jenž se týkají ochrany dětí před ozbrojenými konflikty (tamtéž: 11).

3.2.2. Nástroje pro akci

Od roku 1999 se zapojila i Rada bezpečnosti OSN, která situaci dětí zasažených ozbrojeným konfliktem považuje za problém ovlivňující mír a bezpečnost. Vytvořila pevný rámec, kde uvedla šest závažných porušení, která se týkají dětí v době konfliktu. Jedná se o nábor a používání dětí; zabíjení a mrzačení dětí; sexuální násilí na dětech; útoky na školy a nemocnice; únosy dětí; odmítnutí humanitárního přístupu. Pro zamezení těchto porušení Rada bezpečnosti poskytla Úřadu zvláštního zmocněnce pro děti v ozbrojeném konfliktu nástroje, které mají využít k reakci na násilí na dětech (OSN: nedatováno_h).

Mezi nástroje pro řešení závažného porušování práv dětí patří takzvané akční plány, které obsahují řešení pro ukončení tohoto jednání. Jsou vypracovány na žádost Rady bezpečnosti stranami, které práva dětí porušovaly a byly uvedeny ve výroční zprávě generálního tajemníka o dětech a ozbrojených konfliktech (OSN: nedatováno_m).

Akční plán představuje písemný a podepsaný závazek sjednaný mezi OSN a stranami uvedenými ve výroční zprávě generálního tajemníka o dětech a ozbrojených konfliktech, jenž se dopustily závažného porušování práv dětí. Každý plán je navržen k řešení situace konkrétní strany a nastiňuje konkrétní časově ohraničené kroky vedoucí k dodržování mezinárodního práva, vyřazení ze seznamu a chráněné budoucnosti pro děti (tamtéž).

Dalším nástrojem je Opční protokol o zapojení dětí do ozbrojeného konfliktu, jehož cílem je ochrana dětí před náborem a používáním při nepřátelství. Tento protokol zavazuje státy, které ho podepsaly a ratifikovaly, že nebudou přijímat děti do 18 let, které by posílaly na bojiště, ani nebudou mít rekrutované vojáky mladší 18 let. Přijímají veškerá možná opatření pro zabránění takového náboru, včetně právních předpisů, které zakazují a kriminalizují nábor dětí do 18 let a jejich zapojení do nepřátelských akcí. Pokud by byl kdokoli mladší 18 let rekrutován nebo využit v nepřátelských bojích, státy ho odvolají a poskytnout fyzické a psychologické zotavovací služby a následně pomůžou jeho sociálnímu začlenění. Ozbrojené skupiny odlišné od státních armád

nebudou za žádných okolností přijímat nebo používat v ozbrojených střetech nikoho mladšího 18 let (OSN: nedatováno_i).

Jako nástroj pro akci se začal také používat mechanismus pro sledování a podávání zpráv o vážných porušování páchaných na dětech v době ozbrojeného konfliktu. Byl zřízen v roce 2005 na základě rezoluce Rady bezpečnosti 1612 (2005). Je používán pro zajištění systematického shromažďování přesných, aktuálních, objektivních a spolehlivých informací týkajících se šesti závažných porušování, která jsou páchána na dětech v situacích ozbrojených konfliktů. Shromážděné informace se využívají i ve výročních zprávách generálního tajemníka (OSN: nedatováno_j).

3.2.3. Kampaně

V roce 2014 zahájila zvláštní zmocněnkyně Leila Zerrougui společně s UNICEFem kampaň „Děti, ne vojáci“²⁷, jejímž záměrem bylo dosáhnout globálního konsensu, aby se dětské vojáky nepoužívali v konfliktech. Cílem tedy bylo ukončit a zabránit dalšímu náboru dětí do vládních sil. Kampaň byla zaměřena na země, které dětské vojáky využívaly, jednalo se o Afganistán, Čad, Konžskou demokratickou republiku, Myanmar, Somálsko, Súdán, Jižní Súdán a Jemen (OSN: nedatováno_i).

Kampaň byla navržena tak, aby se stala impulzem pro politickou vůli a mezinárodní podporu tento problém zastavit. Získala si okamžitou podporu od nejen členských států, celé OSN, ale i od partnerských nevládních organizací, regionálních organizací a široké veřejnosti. Rada bezpečnosti i Valné shromáždění kampaň uvítaly a požadovaly od zvláštní zmocněnkyně, aby jim pravidelně prostřednictvím zpráv sdělila aktualizace. Předpokládaný konsensus stal realitou, když došlo k propuštění tisíce dětských vojáků, kteří byli opět začleněni do společnosti, a to s pomocí UNICEFu nebo politických či mírových misí anebo nevládních organizací. Kampaň byla ukončena na konci roku 2016 (tamtéž).

²⁷ „Children, Not Soldiers“

S další iniciativou, jak zvýšit globální povědomí o nutnosti zastavit používání a zneužívání dětí v ozbrojených silách přišla zvláštní zmocněnkyně Virginia Gamba. Nazvala kampaň jako „Děti ne vojáci: nechte je si hrát“²⁸ a byla zahájena v roce 2018 během světového poháru FIFA v Rusku. Cílem kampaně bylo poukázat na to, že každý rok je využíváno tisíce chlapců a dívek jako vojáků v ozbrojených konfliktech po celém světě. Je jim sebráno právo být jen dětmi a hrát si. Místo toho jsou tyto děti zapojeny do aktivního boje, případně uneseny nebo použity ve vojenských podpůrných funkcích (nosiči, kuchaři). Jsou nuceny být ve válkách, do kterých nepatří a znamenají pro ně velká rizika jak fyzická, tak emoční (OSN: nedatováno_u).

Poslední celosvětová kampaň „Zákon na ochranu dětí zasažených konfliktem“²⁹, kterou zahájila zvláštní zmocněnkyně Virginia Gamba spolu s Annou Mariou Corazza Bildt, koordinátorkou Evropského parlamentu pro práva dítěte, v dubnu 2019 v Bruselu (OSN 2019). Kampaň vznikla v reakci na nárůst závažných případů násilí páchaného na dětech, jenž v posledních letech přibývá. Cílem kampaně je zvýšit povědomí o opatření na ochranu dětí zasažených válkou. Nábor a použití dětí v konfliktu se stal známým typem porušení v Evropě i mimo ni. Nicméně ostatních pět porušení tolik známo není, a tato kampaň se je snaží objasnit. Konkrétně se jedná o zabíjení a mrzačení; únosy; znásilnění a jiné formy sexuálního násilí; útoky na školy a nemocnice; odmítnutí humanitární pomoci v situacích ozbrojeného konfliktu (OSN: nedatováno_p).

Kampaň se tedy snaží dosáhnout lepšího porozumění, které poté povede k akci nejen na úrovni vnitrostátní či regionální, ale i mezinárodní a ochrana dětí bude lépe zajištěna, protože budou zavedeny programy. Ty povedou k učinění dalších kroků, prostřednictvím kterých se zabrání jejich viktimizaci (OSN 2019).

3.2.4. Spolupráce

Co se týká spolupráce, tak zvláštní zmocněnec funguje jako organizátor, který usnadňuje spolupráci v oblasti ochrany dětí v systému OSN, a to jak na úrovni ústředí,

²⁸ Children Not Soldiers-, Let Them Play“

²⁹ „ACT to Protect Children Affected by Conflict“

tak v terénu. Jelikož ochrana dětí vyžaduje zapojení systému OSN jako celku, tak úřad úzce spolupracuje s dalšími agenturami jako UNICEF, Odbor mírové operace, Odbor pro politické otázky, Úřad vysokého komisaře pro lidská práva, Vysoký komisař OSN pro uprchlíky (OSN: nedatováno_l).

Také je využívána pracovní skupina pro monitorování a podávání zpráv, které předsedá UNICEF a nejvyšší zástupce OSN v dané zemi. Skupina má v terénu rozmístěné týmy, které jsou pověřeny, aby shromažďovaly informace o dopadu konfliktu na děti a reagovaly na závažná porušení předpisů. Zabývají se i obhajobou, zejména vyjednáváním a prováděním akčních plánů. Jsou umístěny v zemích, které byly označeny jako konfliktní strany a uvedeny v přílohách výroční zprávy generálního tajemníka o dětech a ozbrojených konfliktech. Skupina také napomáhá například při propouštění dětí, nebo poskytují služby reintegrace (tamtéž).

V roce 2013 podepsal úřad spolupráci s Africkou unií, jelikož unie má větší roli v zprostředkovatelských a mírových operacích na africkém kontinentu a zároveň zde žije velký počet dětí zasažených ozbrojeným konfliktem. Může proto reagovat na snížení dopadu konfliktů na děti. Unie se od té doby plně zapojuje do prosazování problematiky dětí a ozbrojených konfliktů ve své práci a politikách. Dalším regionem, který snižuje dopad konfliktů na děti ve spolupráci s úřadem, je Blízký východ a severní Afrika. V roce 2014 došlo k podepsání dohody o spolupráci s cílem vytvoření a realizování politiky ochrany dětí mezi Ligou arabských států a Úřadem zvláštního zástupce. Mezi další organizace, se kterými Úřad spolupracuje, patří i Evropská unie nebo NATO, jenž má vliv na zlepšení ochrany dětí v oblastech, kde působí, například v Afghánistánu. A také začlenilo politiku na ochranu dětí do své agendy a zahájilo výcvik vojsk se specializací na děti a ozbrojené konflikty (OSN: nedatováno_k).

3.3. Kancelář pro prevenci genocidy a odpovědnost za ochranu

Úřad pro prevenci genocidy a odpovědnosti za ochranu představuje společnou kancelář pro dva mandáty zvláštních poradců, jedná se o zvláštního poradce pro prevenci genocidy a zvláštního poradce pro odpovědnost za ochranu. Tito poradci

podávají zprávy přímo generálnímu tajemníkovi. Zatímco poradce pro prevenci genocidy zvyšuje informovanost o příčinách a dynamice genocidy, tak zvláštní poradce pro odpovědnost za ochranu vede koncepční, politický, institucionální a operační vývoj odpovědnosti za ochranu (OSN: nedatováno_g).

Na podnět zvláštního poradce Francise Denga byl v květnu 2006 zřízen Poradní výbor pro prevenci genocidy, který poskytuje vedení a podporu zvláštnímu poradci a přispívá k širšímu úsilí OSN ohledně zabránění genocidy. Výbor je složen z jednotlivců, kteří mají zkušenosti z oblasti předcházení konfliktů; lidských práv; udržování míru; diplomacie a mediace (A/HRC/7/37: 7).

3.3.1. Činnost úřadu

Oba zvláštní zmocněnci spolupracují na pokročení národního a mezinárodního úsilí, aby ochránili populace před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti stejně jako i jejich podněcování. Zaměřují se na prosazování prevence a včasného varování. V rámci úřadu se poradci zaměřují na prevenci a včasné varování. Nejprve shromažďují relevantní informace z různých zdrojů v systému OSN i mimo něj. Následně provádí hodnocení situací po celém světě, které by mohly vést ke zločinům nebo krutosti. K zjištění těchto rizik používají metodický nástroj, jedná se o Rámec pro analýzu krutých zločinů, pomocí něhož zkoumají rizika zločinů jako jsou genocida; válečné zločiny; etnické čistky a zločiny proti lidskosti. Poté na tato rizika upozorňují generálního tajemníka a systém OSN. Dále pak poskytují politická doporučení ohledně průběhu opatření k řešení rizik (OSN: nedatováno_g).

Úřad se také zabývá zvyšováním povědomí, aby podpořil lepší pochopení příčin a dynamiky krutých zločinů a mohla tak být přijata opatření, která by zajistila jejich prevenci a současně i odpovědnost států a mezinárodního společenství (tamtéž).

3.3.2. Zvláštní poradce pro prevenci genocidy

Mandát zvláštního poradce pro prevenci genocidy vznikl v roce 2004, a to na základě akčního plánu pro předcházení genocidě, který zpracoval generální tajemník Kofi Annan. Uvádí v něm pět témat pro přecházení genocidě (OSN: nedatováno_g). Jedná se

o zamezení ozbrojenému konfliktu; ochrana civilistů v ozbrojených konfliktech; ukončení beztrestnosti; včasné a jasné varování; a potřeba rychlých a rozhodných opatření (S/2004/567).

Vzniku tohoto mandátu předcházelo nezávislé vyšetřování akcí OSN během tragédií ve Rwandě a na Balkáně, jenž se staly v 90. letech 20. století. Na těchto událostech se prokázalo, že OSN nebyla schopna chránit obyvatele těchto zemí. Rozhodla se proto, že je nutné zajistit, aby se takovéto případy neopakovaly a zabránilo se tak dalším možným genocidám (OSN: nedatováno_g).

Úkolem zvláštního poradce pro prevenci genocidy je získávat současné informace, zejména v rámci systému OSN ale i mimo něj, o masivním a závažném porušování lidských práv a mezinárodním humanitárním právu rasového a etnického původu, které mohou vést ke genocidě, pokud těmto porušováním není zabráněno nebo nejsou zastavena. Funguje jako takzvaný katalyzátor včasného varování, kdy prostřednictvím generálního tajemníka uvědomuje Radu bezpečnosti o případných situacích, jež by mohly vést ke genocidě. Zároveň tímto způsobem poskytuje doporučení ohledně opatření k prevenci nebo zastavení genocidy. Dále pak, o činnostech v oblasti předcházení genocidy navazuje spojení se systémem OSN, aby posílil schopnost organizace analyzovat a spravovat informace týkající se genocidy anebo souvisejících trestných činů (E/CN.4/2006/84: 4).

Juan Méndez byl prvním zvláštním zmocněncem pro prevenci genocidy, tuto funkci vykonával od roku 2004 do roku 2007. Spolupracoval s Radou pro lidská práva, společně určovali situace, které byly předmětem zájmu, respektive se týkaly porušování lidských práv a humanitárního práva. Navrhovali pro ně proveditelné přístupy, aby nedošlo ke zhoršení situací a následně ke genocidě (tamtéž: 8).

Během svého působení ve funkci věnoval velkou část své pozornosti Dárfúru, který několikrát navštívil. Upozornil na zdejší situaci, a to na masivní porušování lidských práv a mezinárodního humanitárního práva založeného na etnicitě (A/HRC/S–4/3: 1). Kritizoval vlády za jejich nedostatečnou reakci a neochotu s tím něco dělat.

Navíc se zvýšily přímé útoky na civilisty ve vesnicích a eskalující násilí také narušilo poskytování humanitární pomoci, kterou nezbytně potřebovaly tři miliony lidí. Označil Dárfúr za riziko pro prevenci genocidy a navrhl opatření jako zajistit fyzickou ochranu zranitelných skupin obyvatel prostřednictvím rozmístění mírových sil, poskytovat humanitární pomoc, zajistit právní odpovědnost, aby byla závažná porušení potrestána a usilovat o pokrok v mírovém procesu (Bellamy 2010: 136). Dále se zabýval také situacemi na Pobřeží slonoviny a v Demokratické republice Kongo. Oznámil své obavy ohledně situace v Kolumbii, Myanmaru, Západním Papue, Togu, severní Ugandě a Somálsku (tamtéž).

V květnu 2007 Juana Méndeze vystřídal ve funkci **Francis Deng**.

Koncem listopadu 2008 vyrazil na misi do oblasti Velkých jezer, konkrétně navštívil Demokratickou republiku Kongo, Ugandu a Rwandu. Poté vydal prohlášení o svých zjištěních masivního porušování lidských práv a mezinárodního humanitárního práva na základě etnicity a národního původu.

Ohledně Konga došel k závěru, že existuje důvod k znepokojení, jelikož konkrétně v Severním Kivu docházelo k závažnému porušování lidských práv a hrozilo tak riziko genocidního násilí, které mělo důsledky pro celou oblast. Ačkoliv byly příčiny konfliktu primárně politické a ekonomické, souvisely spíše s identitou. Deng proto doporučil, aby preventivní opatření byla zaměřena na čtyři vzájemné oblasti, a to na ochranu obyvatel ohrožených masivním porušováním lidských práv; odpovědnost za porušení; humanitární pomoc a přístup k hospodářským, sociálním a kulturním právům; zahájení a podporu kroků, které budou řešit základní příčiny konfliktu prostřednictvím mírových dohod a procesů přechodu. Dále doporučil, aby byla posílena úloha mise MONUC a vyzvala vlády, aby ukončily pomoc ozbrojeným skupinám a urychlili demobilizaci ozbrojených skupin. Odpovědné osoby by měly být postaveny před soud. Orgány demokratické republiky Kongo by měly být podpořeny v boji proti etnické diskriminaci a nesnášenlivosti. Dále pak Deng doporučil, aby různé mezinárodní a regionální zvláštní vyslanci a mediátoři měli jednotný přístup k řešení problémů (A/HRC/10/30).

Adama Dieng ze Senegalu by jmenován na post zvláštního poradce pro prevenci genocidy dne 1. září 2012.

3.3.3. Zvláštní poradce pro odpovědnost za ochranu

Mandát zvláštního poradce pro odpovědnost za ochranu vznikl v roce 2007, a to na základě dohody obsažené v odstavcích č. 138 a 139 Světového summitu z roku 2005. Zároveň má tento mandát posílit kancelář zvláštního poradce pro prevenci genocidy s cílem většího operačního dopadu pro prevenci genocidy a hromadných zvěrstev (S/2007/721).

Hlavní úlohou poradce pro odpovědnost za ochranu je vývoj koncepcí a budování konsensu

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo získat odpovědi na mé výzkumné otázky. První z nich se týkala principu, na kterém zvláštní zmocněnci a pověřenci fungují. Osoby, které se stávají zvláštními zmocněnci nebo pověřenci, jsou vybírány na základě daných kritérií. Vybírá si je sám generální tajemník, a to na základě článku č. 101 Charty OSN.

Druhá výzkumná otázka byla zaměřena na historické proměňování zvláštních zmocněnců. Došlo k proměňování z hlediska politického, kdy do 90. let převažovaly konflikty mezistátní. Po roce 1990 se začaly více objevovat konflikty uvnitř států. Ty představovaly hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost v tom, že se mohly přelévat do regionu.

Další výzkumná otázka se týkala důvodů, pro které jsou zvláštní zmocněnci využíváni. Generální tajemníci využívali své zmocněnce a pověřence, aby je zastoupili v terénu. Pověřovali je k vedení politických, mírových nebo humanitárních misí, aby zprostředkovali preventivní diplomacii.

Druhá část mé práce byla zaměřena na analýzu tří úřadů, které jsou vedené zvláštními zmocněnci. Vybrala jsem si úřad pro sexuální násilí v konfliktu, kde hlavní myšlenkou je zvýšit povědomí o tomto problému a zároveň zamezit, aby k takovému jednání docházelo. Druhý úřad byl o dětech zasažených ozbrojeným konfliktem. Tento úřad se snaží poukázat, jak závažný problém je užívání dětí v konfliktech a mělo by to být zastaveno. Třetím úřadem, kterým jsem se zabývala, byl úřad pro prevenci genocidy a odpovědnost za ochranu. Cílem tohoto úřadu je zamezit vypuknutí další genocidy, jako se stalo v případě Rwandy a Balkánu, a to prostřednictvím včasného varování. Kromě zaměření se na riziko genocidy, řeší tento úřad i další závažné zločiny proti lidskosti a snaží se o jejich eliminaci.

Cizojazyčné resumé

The main goal of the work entitled *The Institute of Special Representatives and Envoys in the UN System: History, Use, Function, Criticism* was to introduce this ad hoc body. There are answered research questions: On what principle special representatives and envoys work? Why did (do) the UN Secretary-Generals use them?

The first part outlines the history of the institute. When this body was formed. Historical changes are presented. The role and use of special representatives and envoys are described here. The second part focuses on the analysis of three specific offices, which are managed by special representatives or advisors. Each office deals with its own thematic issue. The first addresses sexual violence in conflict. The second deals with children and armed conflicts. The third focuses on the prevention of genocide and the responsibility to protect. At each of these offices, their management, intent and activities are presented.

Seznam použité literatury a zdrojů

- A/HRC/9/3, *Annual report of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict, Radhika Coomaraswamy**
- A/HRC/28/54, *Annual report of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict, Leila Zerrougui*
- A(HRC/37/47, *Annual report of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict*
- A/HRC/S-4/3, *Letter dated 8 December 2006 from Mr. Juan E. Méndez, Special Adviser to the Secretary-General on the Prevention of Genocide, addressed to the President of the Human Rights Council.*
- Abraham Library and Muzeum (1935). *Baron Johan Beck-Friis* (https://lmuweb02.lmunet.edu/uploads/OnlineResources/virtual_exhibit1/vex2/6612D7F3-B58D-4A45-BAAE-320423720944.htm, 12. 4. 2020).
- Bellamy, J. Alex (2010). *Global Politics and the Responsibility to Protect: From Words to Deeds* (London and New York: Routledge).
- Bjereld, Ulf (1995). Critic or Mediator? Sweden in World Politics, 1945-90. *Journal of Peace Research* 32 (1), s. 23-35.
- cmfi.fi (nedatováno). ABOUT MARTTI AHTISAARI (<http://cmfi.fi/martti-ahtisaari/about/>, 18. 4. 2020).
- Committee on Foreign relations United States Senate (1965). *Background information relating to the Dominican republic.* (Washington: U.S. Government printing office).
- Čejka, Marek (2007). KOŘENY IZRAELSKO-PALESTINSKÉHO KONFLIKTU. In: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* (Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta), 75–80.
- Čt24 (2019). Před 40 lety vpadli Sověti do Afghánistánu, invaze se ale nakonec obrátila proti nim (24. 12. 2019, <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3010235-pred-40-lety-vpadli-soveti-do-afghanistanu-invaze-se-ale-nakonec-obratila-proti-nim>, 15. 5. 2020).
- ČTK (2019). *Spor o Kašmír bobtná. Indická vojenská letadla podnikla nálet v Pákistánu* (<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/do-pakistanu-vletelo-vojenske-indicke-letadlo-ve-spechu-odho/r~8ff4b5ae399d11e9be22ac1f6b220ee8/>, 9. 4. 2020).

E/CN.4/2000/71, *Additional report of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict, Mr. Olara Otunnu, submitted in accordance with General Assembly resolution 53/128*

E/CN.4/2006/84, *Report of the Secretary-General on the implementation of the Five Point Action Plan and the activities of the Special Adviser on the Prevention of Genocide.*

ECLAC (nedatováno). *José Antonio Mayobre* (<https://www.cepal.org/en/equipo/jose-antonio-mayobre>, 16. 4. 2020).

Eichler, Jan (2009). *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace.* (Praha: PORTÁL s. r. o.)

Euroskop (nedatováno). *Africká unie* (<https://www.euroskop.cz/9134/sekce/afrika-unie/>)

Gordenker, Leon (2005). *The Secretary-General as world constable* (Abingdon: Routledge).

Heller, B. Peter (2001). *The United Nations under Dag Hammarskjold, 1953-1961* (Maryland and London: The Scarecrow Press).

Hoo, Yung-Ning Mona (1998). *Painting The Shadows The Extraordinary Life of Victor Hoo* (London: Eldridge & Co).

Ker-Lindsay, James (2005). *EU Accession and UN Peacemaking in Cyprus* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Markey, Patrick (2017). U.N. chief to name ex-German president as Western Sahara envoy (<https://www.reuters.com/article/us-westernsahara-morocco-un-idUSKBN18T2JA>, 17. 4. 2019)

MONUA (nedatováno). *Background* (<https://peacekeeping.un.org/en/mission/past/monua/monuab.htm>, 17. 5. 2020).

Norsk Biografisk Leksikon (nedatováno). *Erik Colban* (https://nbl.snl.no/Erik_Colban, 19. 3. 2020).

ONUC (nedatováno). *Background* (<https://peacekeeping.un.org/en/mission/past/onucB.htm#Operations>, 24. 4. 2020).

ONUCA (nedatováno). *Background* (<https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/onucabackgr.html#two>, 16. 5. 2020).

ONUMOZ (nedatováno). *Background*
(<https://peacekeeping.un.org/en/mission/past/onumozFT.htm>, 17. 5. 2020).

ONUSAL (nedatováno). *Background Summary*
(<https://peacekeeping.un.org/en/mission/past/onusalbackgr1.html>, 16. 5. 2020).

OSN (2017). *Virginia Gamba – 4th Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict*. 12. 4. 2017 (<https://childrenandarmedconflict.un.org/ms-virginia-gamba-of-argentina-special-representative-of-the-secretary-general-for-children-and-armed-conflict/>

OSN (nedatováno_a). *Requirements* (<https://www.un.org/globalcall/content/leadership-role>, 14. 5. 2020).

OSN (nedatováno_b). *Our Mandate* (<https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/our-work/our-mandate/>, 18. 5. 2020).

OSN (nedatováno_c). *Graça Machel and the Impact of Armed Conflict on Children* (<https://childrenandarmedconflict.un.org/about-us/mandate/the-machel-reports/>, 18. 5. 2020).

OSN (nedatováno_d). *GRAÇA MACHEL (SOUTH AFRICA)*
(<https://www.un.org/sg/en/management/bios/Machel.shtml>, 18. 5. 2020).

OSN (nedatováno_e). *A mandate to improve the protection of children affected by armed conflict* (https://childrenandarmedconflict.un.org/wp-content/uploads/2018/04/WEB-EN_Children-and-Armed-Conflict-Office-Brochure-web.pdf, 18. 5. 2020).

OSN (nedatováno_f). *The mandate of the Special*
(<https://childrenandarmedconflict.un.org/about-us/>, 18. 5. 2020).

OSN (1997). *Secretary-general appoints special representative to study impact of armed conflict on children*. 19. 8. 1997
(<https://childrenandarmedconflict.un.org/1997/08/19aug97/>, 18. 5. 2020).

OSN (nedatováno_g). *Methodology* (<https://www.un.org/en/genocideprevention/office-methodology.shtml>, 19. 5. 2020).

OSN (nedatováno_h). *About the Special Representative*
(<https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/about-us/about-the-srsg/>, [20. 5. 2020](#)).

OSN (nedatováno_i). *Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict* (<https://childrenandarmedconflict.un.org/tools-for-action/opac/>, 20. 5. 2020).

OSN (nedatováno_j). *Monitoring and Reporting on Grave Violations* (<https://childrenandarmedconflict.un.org/tools-for-action/monitoring-and-reporting/>, 20. 5. 2020).

OSN (nedatováno_k). *Working with the United Nations* (<https://childrenandarmedconflict.un.org/about-us/working-with-the-united-nations/>, 20. 5. 2020).

OSN (nedatováno_l). *Working with Member States* (<https://childrenandarmedconflict.un.org/about-us/working-with-the-united-nations/security-council-working-group/>, 20. 5. 2020).

OSN (nedatováno_m). *Action Plans* (<https://childrenandarmedconflict.un.org/tools-for-action/action-plans/>, 20. 5. 2020).

OSN (nedatováno_o). *Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed* (<https://childrenandarmedconflict.un.org/tools-for-action/opac/>, 20. 5. 2020).

OSN (2019). *ACT to Protect Children Affected by Conflict: European Campaign Launch*. 10. 4. 2019 (<https://childrenandarmedconflict.un.org/2019/04/act-to-protect-children-affected-by-conflict-european-campaign-launch/>, 20. 5. 2020).

OSN (nedatováno_p). *ACT TO PROTECT children affected by conflict* (<https://childrenandarmedconflict.un.org/act-to-protect-children-affected-by-armed-conflict/>, 20. 5. 2020).

OSN (nedatováno_q). *UN Action against Sexual Violence in Conflict* (<https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/about-us/un-action/>).

OSN (nedatováno_r). *UN Team of Experts on Rule of Law and Sexual Violence in Conflict* (<https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/our-work/team-of-experts/>, 19. 5. 2020).

OSN (nedatováno_s). *Monitoring, Analysis and Reporting Arrangements (MARA)* (<https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/tools-for-action/mara/>, 20. 5. 2020).

OSN (nedatováno_t). *Children, Not Soldiers* (<https://childrenandarmedconflict.un.org/children-not-soldiers/>, 20. 5. 2020).

OSN (nedatováno_u). *Children Not Soldiers: Let Them Play* (<https://childrenandarmedconflict.un.org/2018/06/children-not-soldiers-let-them-play/>, 20. 5. 2020).

Political and Peacebuilding Affairs (1997) *Personal Envoy Western Sahara* (<https://dppa.un.org/en/mission/personal-envoy-western-sahara>)

Puchala, J. Donald (1993). The Secretary-General and His Representatives. In: Rivlin, Benjamin - Gordenker Leon. *The Challenging Role of the UN Secretary-General: Making "the Most Impossible Job in the World" Possible* (Westport, Connecticut: Praeger Publishers),s. 81-97.

Rivlin, Benjamin – Gordenker, Leon (1993). *The Challenging Role of the UN Secretary-General: The Most Impossible Job in the World* (Westport: Praeger publishers).

The New York Times (1972). VICTOR HOO DEAD; U.N. OFFICIAL, 78 (<https://www.nytimes.com/1972/06/13/archives/nigtor-h00-dead-uh-official-78-chinese-diplomat-spent-26-years-with.html>, 17. 3. 2020).

UNAMIR (nedatováno). Background (<https://peacekeeping.un.org/en/mission/past/unamirFT.htm>, 17. 5. 2020).

UNAVEM II (nedatováno). Background (<https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/Unavem2/UnavemIIB.htm>, 17. 5. 2020).

UNFICYP (nedatováno_a). *UNFICYP MANDATE* (<https://unficyp.unmissions.org/unficyp-mandate>, 13. 5. 2020).

UNFICYP (nedatováno_b). *EVENTS IN THE SUMMER OF 1974* (<https://unficyp.unmissions.org/events-summer-1974>, 15. 5. 2020).

UNFICYP (nedatováno). *MANDATE* (<https://unficyp.unmissions.org/unficyp-mandate>, 13. 5. 2020).

UNGOMAP (nedatováno). *Background.* (<https://peacekeeping.un.org/mission/past/ungomap/background.html>, 15. 5. 2020).

UNMOT (nedatováno). *Background.* (<https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unmot/UnmotB.htm>)

UNIIMOG (nedatováno). *Background.* (<https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/uniimogbackgr.html>, 15. 5. 2020).

UNICEF (nedatováno). *A promise to children* (<https://www.unicef.org/wsc/>, 18. 5. 2020).

UNIOGBIS (nedatováno). *Mandate* (<https://uniogbis.unmissions.org/en/mandate>, 19. 5. 2020).

UNISDR (<https://www.unisdr.org/who-we-are/srsg-drr>)

United Nations (nedatováno). Chapter XV (<https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-xv/index.html>, 7. 12. 2019).

United Nations (nedatovánob). *Ralph Bunche, United Nations mediator in Palestine during the 1948 conflict between the Arabs and Jews* (<https://www.un.org/en/sections/nobel-peace-prize/ralph-bunche-united-nations-mediator-palestine-during-1948-conflict/index.html>, 12. 4. 2020).

United Nations Secretary-General (<https://www.un.org/sg/en/content/profiles/michel-kafando>)

United Nations Secretary-General <https://www.un.org/sg/en/content/sg/biography>

United Nations Secretary-General (<https://www.un.org/sg/en/content/profiles/huang-xia-0>)

UNMIBH (nedatováno). Background (<https://peacekeeping.un.org/en/mission/past/unmibh/background.html>, 18. 5. 2020).

UNMOGIP (nedatováno). *Background* (<https://unmogip.unmissions.org/background>, 18. 3. 2020).

UNOAU (<https://unoau.unmissions.org/mandate>) UNTAC (nedatováno). Background (<https://peacekeeping.un.org/en/mission/past/untacbackgr2.html>, 19. 5. 2020)

UNSMIL (<https://unsmil.unmissions.org/leadership>)

United States (1990). *U.S. Participation in the UN: Report by the President to the Congress for the Year 1989* (Washington D. C.: Bureau of International Organization Affairs).

Trbovich, S. Anna (2008). *A Legal Geography of Yugoslavia's Disintegration* (New York: Oxford University Press).

YNYOM (nedatováno). <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unyombackgr.html>, 13. 5. 2020).

YNYOM (nedatováno). <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unyombackgr.html>, 13. 5. 2020).